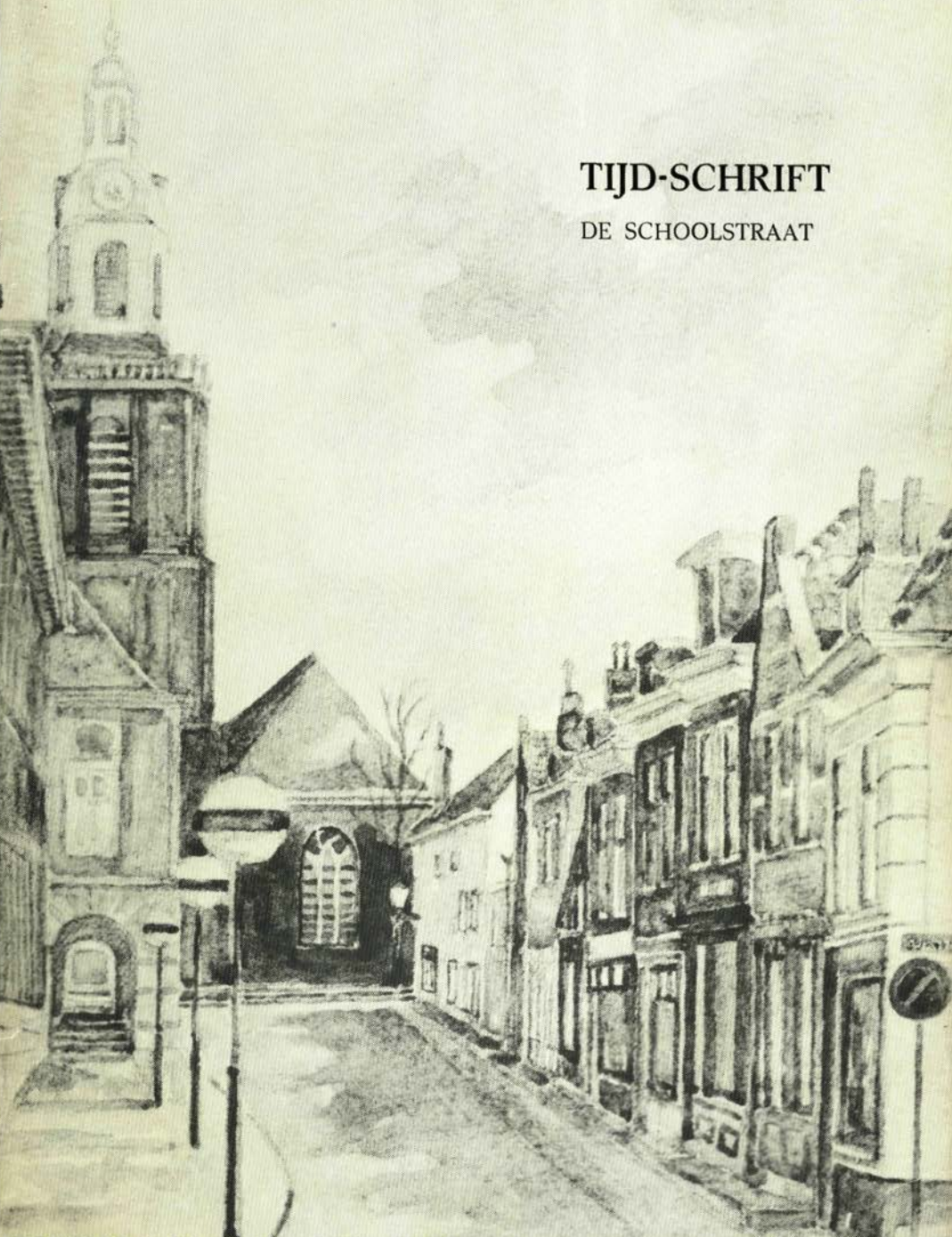

TIJD-SCHRIFT
DE SCHOOLSTRAAT

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

VERANTWOORDING ILLUSTRATIES.

- pagina 5 foto Randstad-edities,Delft.
- pagina 6 foto M.A.Struijs,Vlaardingen.
- pagina 22 Naar tekening van Architectenbureau Geluk.
- pagina 27 Illustratie door M.C.A.Meischke in het boekje "In veilige haven" door Adri van Witzenburg.
Delft, z.j.(ca 1935).
- pagina 57, 65 en 80 : Particuliere collectie.

De originelen van alle overige afbeeldingen bevinden zich in de verzamelingen van de Gemeentelijke Archiefdienst van Vlaardingen.

*

TIJD-SCHRIFT van de
HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN.

Nummer 25, juni 1981.

Sekretariaat: Het Reedershuis, Westhavenkade 45,
3131 AE VLAARDINGEN.
Telefoon: 010 - 34 72 40.

Postgiro : 750978 ten name van de penningmeester

INHOUD

Voorwoord van de commissie TIJD-SCHRIFT 2

E.D.Forsten

Renovatie Schoolstraat. 3

Matthijs A.Struijs

"Van een huys ende erve staende aan de zuydzijde
van de Schoolsteeg binnen Vlaerdinghe". 7

Albert Brouwer en Ingena Vellekoop

Bewoningssporen in de Schoolstraat. 20

C.van Heusden

Herinneringen aan de Schoolstraat (1917-1927) 25

A.W.Schruijer-Struijs

Schoolstraat 13. 38

Matthijs A.Struijs

De parochiale schoolmeester van
Vlaardingen 1578 - 1801. 42

Een boedelinventaris van het
huis "Den Eenhoorn" uit 1731. 85

* Elke schrijver is zelf verantwoordelijk voor de
inhoud van zijn of haar artikel!

VOORWOORD.

Vóór u ligt het 25e nummer van TLJD-SCHRIFT. Ditmaal een nummer waarin één onderwerp op verschillende manieren wordt belicht. Dat het onderwerp in juni 1981 de Schoolstraat is, zal niemand die de intenties van de Historische Vereniging kent, verbazen. Het mag genoegzaam bekend zijn dat de vereniging restauraties aan woonhuizen door particulieren al jaren beloofd met de Restauratiepenning. Moge dit boekje gezien worden als een eervolle vermelding voor het initiatief om de zuidzijde van de Schoolstraat te renoveren in plaats van (ook) af te breken!

De reacties op TLJD-SCHRIFT nr 24 hebben ons verrast. Zowel de inhoud als de vormgeving blijken zéér in de smaak te vallen. Het ledental van de vereniging is er extra door toegenomen! Reden genoeg om op de ingeslagen weg voort te gaan. Toch ontbrak ook de kritiek niet, onder meer op het taalgebruik in het ene artikel en op de juistheid van de gegevens in het andere. De commissie stelt zich op het standpunt dat de schrijvers van de artikelen zélf verantwoordelijk zijn voor de inhoud ervan en dat zal van nu af aan duidelijk in elk TLJD-SCHRIFT worden vermeld. Verder laat de commissie de schrijvers zoveel mogelijk vrij in hun taalgebruik om daardoor de sfeer en de "couleur locale" authentiek te houden. Maar ál te vaak zijn dergelijke verhalen "dood geslagen" door een té grote taalzuiverheid!

De commissie hoopt u ook met dit TLJD-SCHRIFT een plezier te hebben gedaan. Het was óns een genoegen het voor u gereed te maken!

De commissie TLJD-SCHRIFT,

P.M.J.van den Berg-Man in 't Veld

E.C.van der Vlis-Dijkema

M.A.Struijs

RENOVATIE SCHOOLSTRAAT.

Door E.D.Forsten
Coördinator projectgroep Schoolstraat.

Sinds 1972 hebben de bewoners van de Schoolstraat voortdurend aangedrongen op verbetering van de woningen vanwege hun slechte staat.

Er was echter geen geld om hier iets aan te doen, totdat de commissie stadsherstel besloot het college van burgemeester en wethouders te adviseren de resterende middelen uit het fonds stadsherstel te gebruiken voor de renovatie van de Schoolstraat.

Dit fonds was bestemd voor het behoud en herstel van hetgeen als karakteristiek voor het Vlaardingse stadsbeeld beschouwd kan worden. En hoewel de Schoolstraat zeker geen monument is, vertegenwoordigt het wel een beeld van Vlaardingen dat karakteristiek was en bijna niet meer bestaat.

Het college en de gemeenteraad hebben dit advies van de commissie stadsherstel gevolgd. Het slopen van de straat was nu definitief van de baan. Zo is eind 1978 een projectgroep ingesteld met als taak het ontwikkelen van plannen voor renovatie c.q.nieuwbouw en het begeleiden van de uitvoering daarvan. De plannen moesten zodanig zijn dat de panden zoveel mogelijk in oorspronkelijke staat werden teruggebracht.

De projectgroep bestaat uit een aantal bewoners, enkele ambtenaren en de architect. Tezamen hebben zij plannen ontwikkeld.

De betrokkenheid van de bewoners hierbij is steeds groot geweest. Bijna allen hebben aan veel van de vergaderingen deelgenomen. Alle bewoners keren ook

terug naar hun gerenoveerde woning. Gemiddeld werd één keer per maand vergaderd. Hoewel er enkele harde noten te kraken waren, zoals de huur na de renovatie en de noodzakelijk gebleken planbezuinigingen, waren de plannen binnen een jaar gereed en kon de aanbesteding plaats vinden.

Nu, een jaar later, is de renovatie gereed en kan op 22 juni 1981 de eerste sleutel weer worden uitgereikt.

***

DE SAMENSTELLING VAN DE PROJECTGROEP WAS ALS VOLGT:

Gespreksleider	A.Warnaar.
Coördinator	E.D.Forsten.
Namens het Gem.Woningbedrijf	P.van Ammers.
Namens het Architectenbureau	P.Peters en R.Schipper.
Namens de bewoners	W.den Hartogh, woordvoerder. I.de Reuver, woordvoerder. Th.Kwak. L.van Marion, reserve.

ARCHITECT:

Architectenbureau G.Geluk B.V.

AANNEMER:

Aannemingsbedrijf A.van der Lugt B.V.

Beiden te Vlaardingen.

DE START VAN DE RENOVATIE OP WOENSDAG 21 MEI 1980.
Links de aannemer, de heer A.van der Lugt, rechts
de heer A.Maarleveld, wethouder van culturele zaken.

RENOVEREN OF TOCH SLOPEN ?

De slechte staat van sommige panden noodzaakte tot sloop en herbouw in dezelfde stijl.

"VAN EEN HUYS ENDE ERVE STAENDE AEN DE ZUYD-
ZIJDE VAN DE SCHOOLSTEEG BINNEN VLAERDINGHE".

Door Matthijs A.Struijs.

De naam Schoolstraat laat zich erg gemakkelijk verklaren: in de straat stond eens een school en men denkt dan aan de school die stond aan de noordzijde, waar nu het standbeeld van Dirk III staat. Maar omdat de straatnaam veel ouder is dan de stichtingsdatum van die school, moet er nog een school in die straat hebben gestaan. Om dat aan te kunnen tonen begon ik eind 1978 een onderzoek naar de geschiedenis van de gehele zuidzijde van de straat. Dit onderzoek had mede tot doel de toen aanstaande renovatie enigzins vanuit de geschiedenis te begeleiden. De studie resulteerde in onderstaand verslag dat medio 1979 aan de Projectgroep Renovatie Schoolstraat werd aangeboden en door middel van fotokopie onder de belanghebbenden werd verspreid.

De bijlagen bij dit verslag, voornamelijk bestaande uit lijsten van de opeenvolgende transporten van de huizen, zijn nogal omvangrijk en daarom hier niet opgenomen.

Bij lezing van het onderstaande dient men zich te realiseren dat daarin wordt uitgegaan van de toestand zoals die was vóór de renovatie. Dit geldt wel heel speciaal voor huis nummer 13: het bijzondere karakter van dat pandje is nu geheel verdwenen en de oude vorm laat zich nog slechts van een foto bezien.

Volgens A.Bijl Mz., in zijn boekje "Historische Wandelingen in- en om Vlaardingen", uit 1963, moeten wij de eerste school in de Schoolstraat zoeken achter het huis "Den Eenhoorn", nu Markt 18, op de hoek van de zuidzijde van de straat. Volgens hem is daar een klein gebouwtje, bereikbaar door de poort Schoolstraat 5, waarin de latere predikant Cornelis Adriaensz. in 1578 een particuliere school hield. Helaas noemt Bijl geen bronnen die deze bewering kan staven. Hoewel zijn gevolgtrekking wel is voor te stellen, zeker als hij uitgegaan is van de westelijke belendingen van Den Eenhoorn, zijn er toch een aantal aanwijzingen die anders duiden.

In de transporten van de huizen staande tussen de Maassluissedijk en de Schoolstraat aan de Markt, vroeger zéér terecht "Omring van de Kerk" genaamd, wordt in de opgave van de aan deze panden belende percelen regelmatig een school als westelijke belending genoemd:

1571: school; 1590: stadsschool; 1604, 1608
 en 1615: schoolhuis; 1616: oude school;
 1686: Twee Gerechten met schoolhuis;
 1737: School van twee Gerechten; 1780 en
 1789: De Parochiale School.

Voor een goed begrip dient dat dit steeds de school van de kerk betreft, de parochiale school, die onder toezicht stond van de heren van de Drie Gerechten, Vlaardingen, Vlaardinger-Ambacht en Zouteveen en later, na de uitkoop van Zouteveen: van de Twee Gerechten.

Deze parochiale school werd in 1609 "wegens de menigte der kinderen" te klein. Een ruimer vertrek, want meer dan één lokaal groot zal de school niet zijn geweest, werd gevonden in de "kerkloods" die na aanbesteding tot een school werd ingericht.

De loods fungeerde als zodanig tot 1665 toen hij moest verdwijnen in verband met de bouw van het noorderpand van de kerk. De school werd dáárna gevestigd in een speciaal daarvoor aangekocht pand op de hoek van de Markt en de noordzijde van de Schoolstraat. In datzelfde gebouw werd later de Armenschool gehuisvest; vervolgens kwam er een nieuwe Burgerschool, die, na onder andere nog dienst te hebben gedaan als brandweerkazerne en secretariegebouw in 1954 werd afgebroken t.b.v. de nieuwbouwplannen voor het stadhuis.

De resolutie van Drie Gerechten waarin tot de aankoop van het pand aan de noordzijde werd besloten, dateert van 3 april 1665 en luidt aldus:

"...omme in tijt ende wijle bij het uyttimmeren ende vergrooten van de parochiale kercke, tot een school ende woonhuys van de schoolmeester te werden gemaect, in plaetse van sijne tegenwoordige huysinge ende erve, dewelcke bij gelegentheyt ten proffijte van de voornoemde Gerechte sal werden vercocht".

Die gelegenheid om te verkopen doet lang op zich wachten. Er is nóg een resolutie voor nodig om die verkoop daadwerkelijk te doen plaatsvinden. Pas op 14 januari 1686 wordt geresolveerd:

"...dat men het huys staende ende gelegen aen de suytsijde van de Schoolsteeg, (van outs genoemd Het Schoolhuys), toebehorende de parochiale kercke deser stede, sal in het openbaer ten meesten prijse ende oirbaer der gemelte kercke, sal doen opveylen ende vercoopen, ende sijn daertoe kerckmeesteren bij desen geauthoriseert".

Ook uit de rekeningen van de kerk blijkt dat er

twee schoolhuizen in de straat hebben gestaan. Zo is er in 1666 en in 1667 een betaling voor schoorsteengeld van zowel het oude als van het nieuwe schoolhuis. Rekeningen uit 1671, 1682 en 1685 spreken over " 't Ouwe Schoolhuis", " 't School", en " 't huis in de Schoolsteeg".

Afgaande op de eerder genoemde belendingen van het huis Den Eenhoorn, stond het oude schoolhuis in ieder geval aan de zuidzijde van de straat. Om de plaats wat nauwkeuriger te bepalen volgen we eerst de transporten van Schoolstraat 9/11 en dan blijkt dat als westelijke belending van dit pand vier keer het schoolhuis wordt genoemd, namelijk in 1620, 1622, 1654 en 1681. In 1658 wordt het éénmalig "Stadsschoolhuis" genoemd.

Met dit schoolhuis kan niet het door Bijl genoemde gebouwtje worden bedoeld, daar dat minstens oostelijk, hoogstens zuidelijk, maar zeker niet westelijk lag van Schoolstraat 9/11.

De huizenrij verder langs gaande vinden wij in de transporten van Schoolstraat 23 als oostelijke belending genoemd "een huis van de kerk" in 1677 en in 1611 en 1651 "Het Schoolhuis". Dat schoolhuis is daarmee gelocaliseerd tussen de huisnummers 9/11 en 23, wat betekent dat de nummers 13, 15, 17 en 19 daarvoor in aanmerking komen. Dat het inderdaad om die beide panden gaat moge blijken uit het volgende.

Hiervoor werd al genoemd de resolutie van 14 januari 1686, waarin het besluit werd genomen het oude schoolhuis te verkopen. Deze resolutie kwam tot uitvoering op 26 april 1686. Als geauthoriseerden van Twee Gerechten bekennen een aantal kerkmeesters dat zij na publieke opveiling hebben verkocht aan Annetje Theunisdr. Ruyghrock, weduwe van Theunis Pot, wonende te Rotterdam:

"seecker huys ende erve, staende ende gelegen binnen deser stede, aen de zuytsijde van de Schoolsteegh, (aengecomen hebbende de gemelde parochiale kercke),...".

Deze gegevens komen overeen met een aantekening in de legger van de verponding (belasting op vaste goederen) van 1686. Tot dat jaar wordt het schoolhuis als zodanig vermeld, maar dat eindigt bij de vermelding:

"Volgens transport 26 april 1686 nu: Annetje Theunisd. Ruyghrock, weduwe van Theunis Jansz. Pot zaliger".

Toch zou dit nog geen bewijs zijn als de transporten van het huis niet zo volledig en zelfs vrij gemakkelijk terug gevonden waren vanaf de aankoop door de gemeente Vlaardingen in 1953. Dit was mede te danken aan het feit dat de eigendomsbewijzen van de nummers 13,15,17 en 19 tot aan 1747 in het gemeentearchief bewaard zijn gebleven.

Of het Schoolhuis in zijn oorspronkelijke vorm tot ons is overgekomen laat zich slechts raden. Toch zijn er aanwijzingen die er op duiden dat dit inderdaad zo is. Dat in de transportakten nergens melding wordt gemaakt van een nieuw huis is zo'n aanwijzing, maar er is meer. Een belangrijke aanwijzing is alweer een resolutie van Twee Gerechten en wel die van 7 januari 1613:

"...geresolveert ende op het verzoek van Scipio van Ylen, schoolmeester, denselven geaccordeert dat men aen (sijn) huysinge sal doen timmeren een camerken of vertreck, mits dat deselve timmeragie niet en sal excederen de somme van hondert seventien Carolus gulden...".

Zonder twijfel wordt hiermee het huis van de meester in de Schoolstraat bedoeld en op grond daarvan valt aan te nemen dat met het aan te bouwen vertrek niet anders kan zijn bedoeld dan het pand Schoolstraat 13 of een deel daarvan. Dat nummer 13 bij het Schoolhuis behoorde blijkt trouwens ook uit de verpondingsregisters en uit de opgave van de belendende percelen in de transportakten.

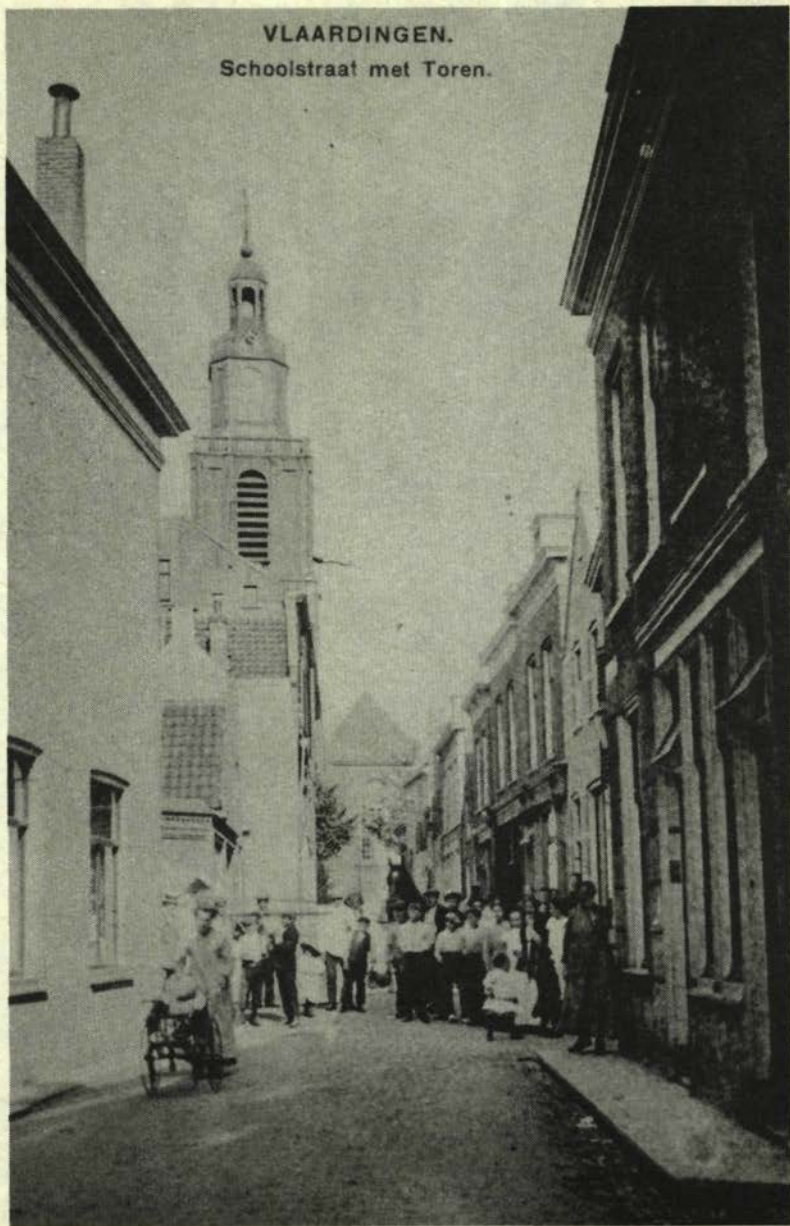
Het feit dat nummer 13 zo innig verbonden is met het Schoolhuis spreekt ook boekdelen.

Over die merkwaardige bouwwijze van nr 13 valt op te merken dat de bouwer op een knappe manier optisch bedrog heeft toegepast, daartoe overigens gedwongen door de beperkte bouwruimte. Dat die ruimte zo krap was moet als oorzaak hebben gehad dat pand 9/11 eerder dan nr 13 gebouwd moet zijn en dan nog vóór 1613. Als in 1608 het huis Den Eenhoorn wordt verkocht dan wordt als westelijke belending het Schoolhuis genoemd. Nr 9/11 moet dus ná 1608 zijn gebouwd, want anders had dit pand de westelijke belending gevormd. Ook kan het zijn dat nr 13 hoe dan ook een pendant moest worden van nr 23 aan de andere zijde van het Schoolhuis. Wat dán weer inhoudt dat nr 23 vóór nr 13 gebouwd moet zijn en dat kan kloppen want de oudste verkoop van nr 23 vindt plaats in 1611. De verkoper is een metselaar die het huis zelf gebouwd kan hebben.

Dat de schoolmeester in 1613 wat meer ruimte wilde hebben is best verklaarbaar. Hoewel het een dubbel pand was, was het huis toch bescheiden van omvang en bovendien hield de meester "hele en halve kostkinderen". De "hele" van buiten en de "halven" van binnen de stad. Het huis werd tevens gebruikt voor allerlei kerkvergaderingen: het fungeerde als consistoriekamer.

VLAARDINGEN.
Schoolstraat met Toren.

EEN PRENTBRIEFKAART VAN ROND DE EEUWWISSELING.

DETAIL VAN EEN LUCHTFOTO UIT 1938. Rechts de voet van de kerktoren. In het midden de school aan de noordzijde en de achtergevels van de huizen aan de zuidzijde van de Schoolstraat.

Het opvallendste aan het gebouw zelf is dat het met de lange gevel aan de straat ligt. De beide huizen ernaast lijken te wijzen op een eerdere vrijstand van het huis met een erf rondom. (Een oude kaart laat op de plaats van nr 23 een steeg zien, zodat het Schoolhuis aan die kant inderdaad vrij heeft gestaan. In feite stond de hoofdgevel van het Schoolhuis dan aan die steeg).

Op de kaart van wijk L, uit 1847, is een kleine binnenplaats te zien. Ongetwijfeld is het één der oudste huizen in de straat.

Omdat transporten van vóór 1686 ontbreken heeft de kerk het huis vermoedelijk erg lang in haar bezit gehad. In ieder geval is er reeds in 1522 sprake van een school op deze plaats, als in dat jaar een huis als onderpand wordt gesteld voor een losrente van 8 halve stuivers per jaar door Neel Gerryts, graefmaker:

"...zijn huys ende erff, staende binnen der stede van Vlaerdynck, in die Scoelsteech, aldaer Neel Gerrytsz. nu ter tijt in woent, ende heeft belegen (= belend) aen die westzijde Huich Jansz. mit huys ende erff, die noortzijde eynde men 's Heere heerwech ende straet, die oostzijde dat scoel,...".

De afsplitsing van Schoolstraat 13 van het Schoolhuis vond op papier plaats in 1731. Beide panden worden dan tot 1900 afzonderlijk verkocht en getransporteerd om pas dan weer in één hand te komen en voorgoed in één hand, zij het een andere, namelijk die van de Gemeente Vlaardingen, te blijven.

Over het huis "Den Eenhoorn", op de hoek van de Markt en de Schoolstraat, kan worden opgemerkt dat in een akte van transport van 22 januari 1590 dit huis wordt aangeduid met

"daer eertijts den Eenhoorn plach uttehangen",
waarmee men ongetwijfeld een uithangbord bedoelde.
In het register van poorter- en burgereeden wordt
in 1555 genoteerd dat

"Frans Jacopsz.van Pitten,waert in Den Ienhoorn"

poorter is door de eed van zijn vader. Ook andere
bronnen bevestigen dat het huis een herberg was.
Toch was het van 1604 tot 1608 in het bezit van
de kerk en werd het als pastorie gebruikt. In
1608 verkocht de kerk het huis aan Pieter Adriaensz.,
een timmerman die zich later heel toepasselijk
"Schoonhout" noemde. In de verkoop werd de volgende
conditie opgenomen:

dat de koper... "aen de suytmuyr van 't voorsz.
Schoolhuys, als oock óp deselve sal mogen
timmeren tot sijn believen, buyten kosten
ende sonder schade van 't selve Schoolhuys".

Dit duidt op een belangrijke verbouwing achter
Den Eenhoorn en ook daarover valt iets belangwekkends
te zeggen. Bekijken wij namelijk de stadsplattegrond
van Vlaardingen uit Boxhorn's "Toneel van Holland",
dan zien wij aan de zuidzijde van de Schoolstraat,
dicht bij de Markt een langgerekt gebouw dat zich
in westelijke richting uitstrekt. Op de kop van
het gebouw, aan de Markt, bevindt zich een lage
bebouwing.

Op het eerste gezicht is dat een niet meer bestaande
situatie en dat is juist voor wat betreft de lage
bebouwing aan de Markt. Maar vergelijk met de
renovatietekening laat zien dat de achtermuren
van Schoolstraat 9/11 en 13 precies in het verlengde
liggen van de zijmuur van Markt 18!

Als we nu een rechte lijn trekken van de hoek
van de voorgevel van Markt 18 die het dichtst

naar de Markt ligt naar de zijmuur van Schoolstraat 13 en dan langs die zijmuur naar de gevelwand in de Schoolstraat en doorgaan tot waar de eerste lijn werd begonnen, dan ontstaat net zo'n langgerekt pand als de stadsplattegrond ons te zien geeft!

Het is zelfs mogelijk ook het Schoolhuis in deze rechthoek te betrekken, hoewel de achtermuur van dat huis iets anders staat ten opzichte van de overige muren. Opvallend is wel dat de achtermuur van het grote gebouw dan uitkomt op de plaats waar voor het eerst een dubbele bouwmuur is!

Eén en ander zou er op kunnen duiden dat de panden tussen Den Eenhoorn en Schoolstraat 23 het produkt zijn van een ingrijpende verbouwing van een deel van de herberg. De huizen zouden wel eens op de plaats van de oude stallen van de herberg kunnen staan, of mogelijk op dezelfde fundamenten en met gebruikmaking van oude binnenmuren zijn opgetrokken.

Al eerder werd gesteld dat de grond achter Markt 18 tot aan het Schoolhuis bij "Den Eenhoorn" behoorde en dat Schoolstraat 9/11 tussen 1608 en 1613 moet zijn gebouwd. De genoemde stadsplattegrond wordt gewoonlijk gedateerd vóór 1619 of in 1611, maar daar moet bij bedacht worden dat zo'n datering gegist wordt aan de hand van bepaalde kenmerken, waardoor een vroegere of latere datering mogelijk blijft. Het is daarom niet ondenkbaar dat door het in dit onderzoek gelegde verband de kaart exact op 1611 kan worden gedateerd!

Tot besluit nog één en ander over de straat in het algemeen en over haar bewoners.

Het onderzoek naar de opeenvolgende verkopen van de huizen werd bemoeilijkt door verervingen en tweede huwelijken, waardoor de koper van een pand niet optreedt als volgende verkoper. Via

genealogisch onderzoek kon in de meeste gevallen het verband toch worden vastgesteld.

Ook de achterhuisjes gaven de nodige problemen. Meestal werden zij samen met het voorhuis verkocht, maar een enkele keer ook los daarvan. De achtererven liepen soms vreemd in elkaar over, zodat op de opgave van de belendende percelen niet altijd kon worden vertrouwd. Bovendien werden in het algemeen de belendingen nog al eens overgenomen van een vorige koopakte die bijvoorbeeld 20 jaar eerder had plaatsgevonden, zonder dat men de in de tussentijd opgetreden wijzigingen aangaf.

Langs de achterzijde van de huizen van de zuidzijde van de Schoolstraat liep eertijds een garenbaan van Ary Stevensz. Versendaal, later van Claas Meesz. Fousser en van Werner Debets. De baan liep vanaf de achterzijde van de huizen aan de Omring tot aan de achterzijde van de huizen aan de Rietdijkstraat, nu Dijksteeg. De indruk is ontstaan dat de achterhuisjes langs die baan er eerder waren dan de huizen aan de straat.

Over de bewoners van de huizen, die overigens niet altijd eigenaar waren, is weinig bekend. Er zijn vier bronnen waarin een groep Schoolstraatbewoners bij elkaar worden genoemd: het poorterboek uit 1555 en het register van de 10e penning uit 1562. Het poorterboek vermeld 15 namen van poorters die in de Schoolstraat wonen. Het 10e penningregister geeft 9 bewoners/eigenaren van de zuidzijde van de straat.

Wie het heeft over de hedendaagse "import" van inwoners van Vlaardingen, moet bedenken dat er niets nieuws onder de zon is: uit Geervliet, Vuren, Charlois, Rotterdam, Bergen in Brabant, Haarlem, 's-Gravenzande en zelfs uit het Zweedse Gothenburg kwamen eigenaren, soms tevens bewoners

van de Schoolstraat!

Over de periode 1816-1880 worden wij geïnformeerd door de Wijkregisters en door de Bevolkingsregisters. Om een idee te geven van de maatschappelijke status van de bewoners in die tijd volgen hier hun beroepen:

Zeeman (het merendeel), tuinder, timmerman, schoenmaker, schipper, schippersknecht, arbeider, fabrieksarbeider, schoolvrouw, metselaar, kuiper, stuurman, kapitein ter koopvaardij, pakhuisbaas, scheepmaker, agent van politie, horlogemaker, zeilmaker, torenkijker, winkelier, werkster, verver, baakster, koetsier, boetster en dienstbode.

Ook woonden er ooit een rentenier en een leegloper, dus twee renteniers of twee leeglopers!

En dat brengt mij aan het eind van dit verslag over het onderzoek naar de geschiedenis van de Schoolstraat.

Het werk dat hiervoor nodig was zou stellig niets zijn voor een leegloper, maar ik hoop wel dat alle Vlaardingers renteniers van dit werk mogen zijn, in die zin dat wij allen straks kunnen genieten van een goed gerenoveerd stukje stad: de zuidzijde van de Schoolstraat!

Vlaardingen, winter 1978/1979.

NB. Het originele verslag met de bijlagen ligt voor belangstellenden ter inzage bij de Gemeentelijke Archiefdienst, Plein Emaus 5 te Vlaardingen.

BEWONINGSSPOREN IN DE SCHOOLSTRAAT.

Door Albert Brouwer en Ingena Vellekoop.

De Schoolstraat behoort tot de oudste straten in Vlaardingen. Reeds in 1522 was er sprake van de "Scoellsteech" met vermelding van een hier aanwezige "Scoell".

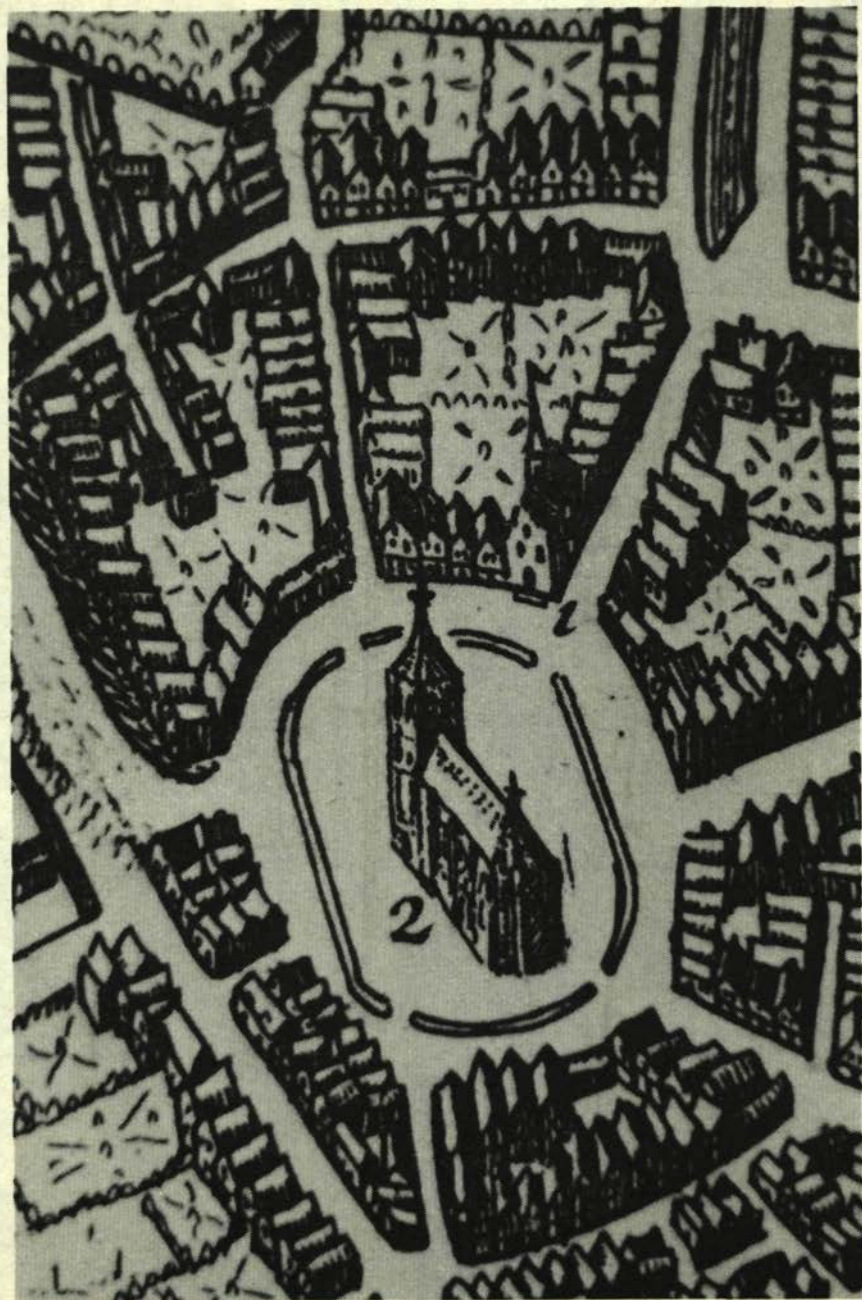
Op de hoek van de Markt/Schoolstraat (de huisnummers Markt 18/Schoolstraat 1 t/m 5) stond in de zestiende eeuw de herberg Den Eenhoorn. De oudst bekende eigenaar is Frans Jacopsz. van Pitten, in 1553. Acht jaar later wordt Willem Cornelisz. als zodanig genoemd. Hij blijkt in 1579 nog steeds te wonen op " 't hoeckgen van de Schoolsteech ende Den Eenhoorn hangt daeruyt".

In 1590 was dit uithangbord al verleden tijd; in een koopakte staat vermeld: "daer eertijts Den Eenhoorn plach uyt te hangen".

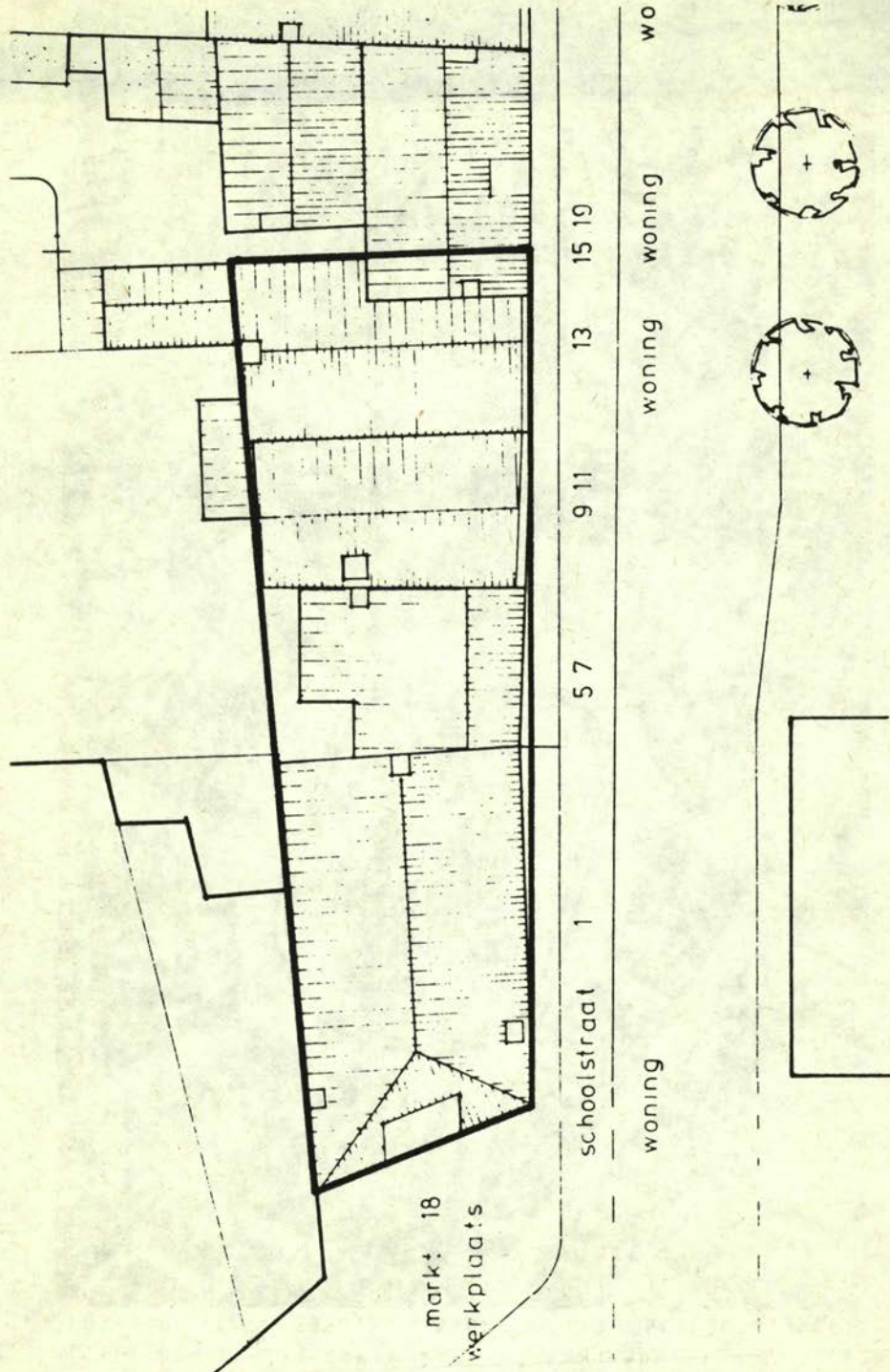
De hoofdingang van de herberg zal waarschijnlijk aan de Markt zijn geweest en niet in de Schoolstraat. In 1553, 1555 en 1556 werd Frans Jacopsz. van Pitten gerekend tot de bewoners van de Rietdijk. Het laatste stuk van de Rietdijk omvatte huizen van de tegenwoordige Markt. Willem Cornelisz. woonde in 1561 aan de "Ommerinck van die kerck", eveneens aan de huidige Markt.

Momenteel worden de panden aan de Schoolstraat gerenoveerd of gesloopt en herbouwd. Begin vorige week kwamen op de plaats waar de nummers Schoolstraat 5 t/m 13 stonden, grondverkleuringen en funderingsresten aan het licht. Precies op de plaats waar Den Eenhoorn had gestaan.

STADSPLATTEGROND UIT BOXHORN'S "TONEEL VAN HOLLAND".
1632. Het tekenwerk voor deze kaart is waarschijnlijk
afkomstig van Balthasar Florisz. van Berckenrode
en dateert van vóór 1619.

REKONSTRUKTIE VAN HET VROEGER PAND VAN
"DEN EENHOORN".

In zijn studie over de huizen aan de Schoolstraat veronderstelde Matthijs A. Struijs, dat in het achterstuk van de herberg de stallen waren geweest. Gezien de grondstructuur, die bij het bouwrijp maken te voorschijn kwam, lijkt deze veronderstelling juist. Funderingsresten die een soort vierkant vormden, zouden kunnen duiden op een drinkwaterbak voor paarden. Dit zou ook de afwezigheid van kelders op deze plaats verklaren.

De Gemeente Vlaardingen gaf vrijwel direkt gelegenheid om een archeologisch onderzoek in te stellen. Bij aankomst echter, waren de betonvloeren al gestort, zodat een onderzoek in de voormalige stal niet meer mogelijk was.

Door de heer Chr. de Roo van de Archeologische Afdeling van het Stedelijk Museum te Schiedam konden langs de betonlaag, een aantal boringen worden verricht. Hierbij gingen drie boringen tot ongeveer 1.60 m. beneden N.A.P. Tot ongeveer 1.20 m. beneden N.A.P. was de grond opgebouwd uit lagen veen en mest, afgewisseld door enkele smalle kleistroken. Daar beneden werden kleilagen waargenomen.

Van een diepte van ongeveer 1 m. beneden N.A.P. bracht de boor aardewerkscherven uit de elfde/twaalfde eeuw na Chr. naar boven. Evenals de hierbij aanwezige mestlaag van ca 10 cm. dikte getuigen zij van een middeleeuwse bewoning.

Een uitgebreid onderzoek zal veel problemen met zich brengen. Een grondlaag van zo'n 2.30 meter zal moeten worden verplaatst om het niveau van deze bewoning te bereiken. Daarnaast laten de bouwkonstruktie van de huizen en de grondstuktuur niet toe dat met de dragline een sleuf wordt getrokken. Een "pover" resultaat, maar het bewijs dat hier mensen woonden vóór Frans Jacopsz. van Pitten met zijn Eenhoorn.

Tijdens de bouwvakvakantie in 1967 werd onder leiding van de heer C.Hoek van de Archeologische Dienst te Rotterdam een archeologisch onderzoek verricht in de Grote Kerk. Aangenomen wordt dat de bouw van deze kerk een aanvang nam tussen 1156 en 1164. Ten behoeve van de bouw werd het terrein 2 meter met klei opgehoogd. Naar berekening van de fundamenteën zou de lengte van de kerk, na voltooiing, 65 meter hebben bedragen.

Een grote overstrooming in 1164 was de oorzaak dat de bouw tot stilstand kwam en de kerk onvoltooid bleef. Pas enkele eeuwen later werd de kerk, zij het aanmerkelijk kleiner dan het oorspronkelijke plan, afgebouwd. Temidden van de opgegraven funderingen vond men een sarkofaag met de overblijfselen van Thiboldus, kapelaan van Graaf Dirk VI. In 1156 kocht Dirk VI de Vlaardingse kerk van de Abdij van Echternach en schonk haar aan Thiboldus.

De gegevens van de opgravingen in de Grote Kerk en bij de Visbankflat en de boringen in de Schoolstraat vormen het "Begin" van onze kennis van het oude Vlaardingen.

Dit artikel verscheen eerder in:

Vlaardings Dagblad, 20 juni 1980.

HERINNERINGEN AAN DE SCHOOLSTRAAT.

(1917 - 1927)

Door C. van Heusden.

In september 1917 kwam ik als 11 jarige jongen met mijn ouders en nog vijf broertjes en zusjes in de Schoolstraat te wonen en wel op nummer 25. Dat was een heel smal pand, met een slechts 70 centimeter brede steeg tussen ons huis en nummer 35. Die steeg gaf toegang aan de huisjes achter nummer 25.

Vader was een gevestigd timmerman-behanger zodat op de begane grond een winkel werd ingericht voor de verkoop van rollen behang. De kamer, de keuken en een pakhuisje daarachter werden ingericht als timmermanswinkel.

Op de bovenverdieping werd gewoond in een vóór en een achterkamer waar vader en moeder in een bedstee sliepen. De zolder bestond uit één kamertje en daar was de slaapplaats voor de zes kinderen van respectievelijk 13, 11, 9, 7, 5 en 2 jaar oud.

De timmermanswerkplaats en ook de behangwinkel waren spoedig ingericht en er was voldoende timmer- en behangwerk, zodat vader én moeder er hard tegenaan gingen. Maar al spoedig kwam er tegenslag. In oktober van hetzelfde jaar werd vader ziek en wel zo erg dat hij op 13 februari 1918 op 44 jarige leeftijd overleed.

Op de avond van de begrafenisdag zaten moeder Van Heusden en haar drie zoons van resp. 13, 11 en 9 jaar bijeen. Moeder zei dat we niet konden blijven huilen en dat we de volgende dag allen weer aan het werk moesten. Wij kregen alle drie een taak opgelegd en zo werd mijn taak het schrijven

van de werkboekjes van de timmerlui en van de rekeningen. De zaak begon toen onder de naam: Weduwe D.van Heusden, maar op z'n Vlaardings was dat "Juffrouw Van Heusden uit de Schoolstraat".

Moeder had grote zorgen, over het gezin, maar ook over de zaak, om die goed te laten reilen en zeilen. Nu en dan waren er geldzorgen, maar door allen hard te werken zijn wij er toch door gekomen, hoewel de tijd moeilijk was. In 1918 de Mobilisatie: weinig eten, geen gas en van geen enkele instantie hulp. Van kerk of gemeente kwam niemand naar de toestand informeren.

Het huis in de Schoolstraat was gehuurd op een contract van 5 jaar dat vader nog had getekend en in 1922 afliep. De eigenaresse van het huis was Mejuffrouw de Weduwe Markus. Deze wilde eerst niet verkopen, maar door bemiddeling van een rechtsgeleerde gaf zij uiteindelijk toe en werd het pand verkocht tegen de prijs die in het huurcontract was bepaald. Bij het tekenen van de koopakte kwam uit dat Mej.Markus de schrijfkunst niet verstond en moest zij met een kruisje als "handtekening" volstaan.

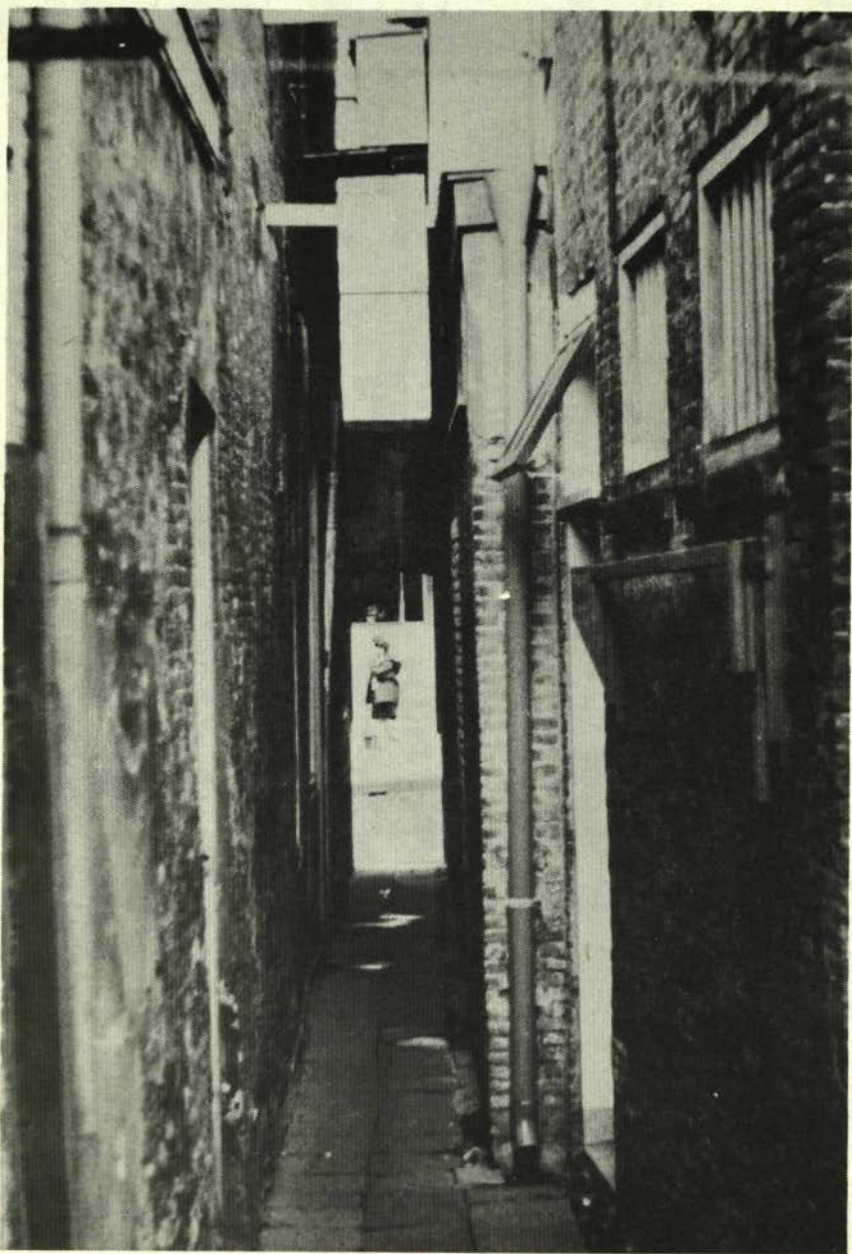
Een grote verbetering in het huis was de aanleg van electrisch licht. Dit werk werd uitgevoerd door de 15 (!) jarige Arie van Luyk. De gaskousjes die tot dan voor de verlichting werden gebruikt, konden nu vervallen en dat verminderde het brandgevaar.

Na tien jaar "Mejuffrouw Weduwe D.van Heusden Schoolstraat 25" werd in 1927 het pand Markt 50, hoek Smalle Havenstraat, aangekocht en werd de zaak omgezet in een firma, tot op heden bekend als behangerij en door de verkoop van woninginrichtingartikelen.

"UIT HET SMALLE SCHOOLSTRAATJE KOMEN TWEE JONGENS
OP EEN DRAFJE AANGELOOPEN".

"BOVENDIEN HING MIJN VADER ZIJN LADDERS NOG IN DE steeg, zodat de ruimte om er door te gaan nóg minder was".

Het pand aan de Markt dateert uit het begin van de 18e eeuw en daarom moest aan het interieur nogal wat worden veranderd. Wij hebben er zeven bedsteden uitgesloopt en nog heel wat andere dingen moeten opknappen. Na het aanbrengen van de winkelramen kon de zaak daar op 13 augustus 1927 worden geopend.

Na dit inleidend stukje over ons wonen in de Schoolstraat wil ik nu wat herinneringen ophalen aan onze buurtgenoten tussen 1917 en 1927.

Ik wil beginnen met Markt 18 en Schoolstraat 1. Zoals bekend was Markt 18 vroeger de herberg "Den Eenhoorn" en het is al een heel oud pand. Het ligt aan de Markt, maar die werd vroeger "De Omring" genoemd en in de volksmond ook wel "Het Kerkhof". De Schoolstraat werd meestal Schoolsteeg genoemd.

De bewoner van het hoekhuis Kerkhof/Schoolsteeg was de familie De Kok, die aan de Marktzijde een winkel hadden met allerhande artikelen, maar later meer gespecialiseerd in groente, fruit enz.

De familie bewoonde het bovenhuis niet alleen. Er woonden namelijk ook nog wat oudere dames, onder andere mej. Johanna Baauw-Van Vliet. Als er van de grote familie De Kok een zoon of dochter trouwde dan was het feest, ook voor de jeugd uit de Schoolstraat. Deze mochten na afloop van de trouwerij met de koetsjes meerijden en werden ook nog onthaald op bruidssuikers!

De familie Kalisvaart woonde in Schoolstraat 3, een kleine woning achter Markt 18 en bereikbaar door een steeg. In het kleine huisje aan de straat, nummer 5, woonde de familie Chr. Vis. Ook Schoolstraat 7 was slechts enkele vierkante meters groot, maar werd toch ook bewoond en wel door L. Bakhuizen met zijn dochter.

De uit Wijmbritseradeel afkomstige en in friese dracht gekleedde Mej.Plantinga woonde op nummer 9. Haar taal was het fries en van haar was bekend dat zij zich nogal eens aan een glaasje te buiten ging. Daar had zij eerder al last mee gehad, want zij deed dit al toen zij nog ergens in het land huishoudster was in een pastorie. De predikant had haar om die reden bijna de deur uitgezet. Maar voor ons jongens was zij een vriendelijke vrouw. Maar toch had zij één eigenaardigheid: zij wilde haar kamer, die erg bewerkelijk was door veel ruitjes en deuren, altijd op Goede Vrijdag van nieuw behang laten voorzien! U begrijpt dat die kamer door onze mensen nogal eens werd verwenst!

Een familie D.van Dijk, waarover ik niet veel meer weet dan dat de man klein van stuk was en erg vriendelijk, woonde op nummer 11; vader,moeder, zoon en dochter.

Op nummer 13 woonde de familie D.Moerman met vrouw en dochter. Dit gezin hield er een krotenkokerij op na. Ja, zoiets bestond nog zo rond 1920! Het koken zelf werd gedaan in zo'n achter het huis gelegen pakhuisje en natuurlijk rook je het in de gehele straat. Vriendelijke mensen, die met hard werken probeerden nog wat te verdienen.

Op het bovenhuis van nummer 15 woonde het gezin van M.Poot. Het bovenhuis had dan ook nog wel een zolder, maar het bleef toch maar een kleine behuizing. Mevrouw Poot, geboren Van der Weijden, heeft 59 jaar in het huis gewoond. Zij leeft nog en is nu ongeveer 92 jaar oud.*

De circa 70 jaar oude Mej.Elisabeth Schenk woonde geheel alleen in een klein huisje achter nummer 15, nummer 17 dus. In nummer 19 woonde in 1920 de familie H.J.L.van Tienen, één van de

leden van de bekende bakkersfamilie van die naam. Ná Van Tienen werd dat huis bewoond door Jacob Schenk met zijn vrouw en haar vader, Jacob van der Windt. Jacob Schenk heeft meer dan 50 jaar in de Schoolstraat gewoond en was in de buurt een bekende en geziene figuur. Hij overleed in 1979 op ruim 100 jarige leeftijd.

Het echtpaar Bakker-Markus bewoonde Schoolstraat 23. Geertrui M. Markus was een dochter van de weduwe Markus, de eigenaresse van ons huis nummer 25. Bakker was zeeman en dus weinig thuis. Zijn vrouw, die met haar zoon Meyer daar woonde, was daarentegen juist erg veel in huis. Zij was erg "groos" want elke week ging zij naar de kapper en zag er heel netjes uit. Waar zij dat voor deed was ons een raadsel omdat zij practisch het huis niet meer uit kwam.

Over ons huis op nummer 25 heb ik u al verteld, maar achter dat huis werden nog drie huisjes bewoond, die, zoals gezegd, door een wel zeer smalle steeg bereikbaar waren. Bovendien hing mijn vader zijn ladders nog in die steeg, zodat de ruimte om er door te gaan nóg minder was.

Het jonge gezin van Take van der Pluim woonde op nummer 27. Een keurig stel, waar elk jaar de ooievaar kwam. Moeder Van Heusden werd nogal eens in de nacht geroepen om de vrouw bij te staan. Hoewel hun huis erg oud en vervallen was, hielden zij het toch altijd erg netjes. De man werkte hard en is later gemeentewerkman geworden waardoor het gezin al gauw in een beter huis kon gaan wonen.

Ook Schoolstraat 31 lag achter nummer 25 en dat werd bewoond door Mej. Neeltje van der Linden, geboren Boog, in de straat beter bekend als buurvrouw Neel. Zij schildte nogal eens de aardappelen voor

mijn moeder als die het te druk had met behang verkopen.

Op 33 woonde weer een zeeman, die dus ook weinig thuis was. Over hem weet ik niets te vertellen, zelfs zijn naam was mij ontschoten, maar die zou volgens de adresboeken uit die tijd Dirk van den Doel moeten zijn.

Op Schoolstraat 35 was de voor die tijd mooie winkel in groenten en fruit van de weduwe Markus gevestigd. De vrouw had altijd een wollen lap bij de hand waarmee zij de appels en de peren oppoetste. Zij was zó schoon op de zaak dat men zei "je kunt daar van de grond eten".

Haar zoon Kornelis was nog thuis, maar als zeeman dikwijls weg. Eenmaal thuis dan werd er door hem nogal eens een borreltje te veel gedronken en dan ging er wel eens een getij op in de achter de winkel gelegen huiskamer!

Het bovenhuis 35a werd bevolkt door het jonge echtpaar zonder kinderen De Braber-Van Delft.

In de straat was ook een kroeg, maar blijkbaar wel een nette gelegenheid want van herrie of onregelmatigheden op nummer 37 hoorde je nooit iets. Bertus van Saus was er zetkastelein, de eigenaar was Versteeg en later de weduwe Tiemeyer.

De Electriche Schoenmakerij van de familie P. van Delft op nummer 39 was iets nieuws. Als vader en zoon Van Delft de machines lieten daveren dan veroorzaakte dat in de straat heel wat lawaai. Als zij dat nu zouden doen dan kon er gerekend worden op protesten van de hele buurt! Maar toen klaagde niemand daarover: de schoenen moesten toch worden gemaakt ?!

Wilhelm van Eijk en zijn vrouw Van Eijk-Van

Dorp waren onze buurtgenoten op nummer 41. De man was meer op zee dan thuis.

Op de hoek van de Dijksteeg woonde Pieter Brouwer met vrouw en kinderen. Hoewel Brouwer zijn lichaam goed "onder de pekel" hield, is hij toch nogal oud geworden!

Tot hier toe de zuidzijde van de Schoolstraat, die nu na de renovatie nog mooier is dan het 60 jaar geleden was!

Hoewel de huizen aan de noordzijde geheel verdwenen zijn en het terrein met stadhuisgebouwen is volgebouwd wil ik toch niet nalaten om ook enige woorden te wijden aan die noordzijde.

Op de hoek van de Markt en de Schoolstraat stond een groot gebouw dat vroeger een school was. Later was het brandweerkazerne en daarin stonden de brandspuiten, waren de ladders en was er ook een kleine slangenwagen. Daar stond ook de glorie van de brandweer: een echte motorbrandspuit! Mocht dan de aandrijving door een motor geschieden, voor het vervoer waren toch nog steeds paarden nodig. Als er brand was dan werd eerst de klok van de kerktoren geluid, dan kwamen de vrijwillige brandweerlieden in draf of op de fiets naar de kazerne. Opeens hoorde je dan een gedraaf! En dan kwamen de gebroeders Van Selm uit de Kuiperstraat met twee fikse paarden aanhollen. Dan de wagen aanspannen en met veel lawaai en zweepslagen óp naar de brand.

Boven de kazerne waren diverse gemeentekantoren. De ingang daarvoor was in de Schoolstraat. Onder meer zat daar de afdeling Militaire Zaken, waar tijdens de eerste Wereldoorlog de ondersteuning gehaald moest worden door de vrouwen wiens mannen onder dienst waren.

Ook was daar het, waarschijnlijk eerste, Arbeidsbureau, met de heer De Koning als directeur. Later zijn er nog veel andere afdelingen van de gemeente geweest, zoals het begin van Sociale Zaken, met als ambtenaar de heer Noordhoek.

Op Schoolstraat 6 woonde de familie Arij van der Windt, man, vrouw en zoon Timon. De vader van het gezin was in die tijd al 85 jaar en ook zijn vrouw zal daar niet ver vanaf zijn geweest. Beiden waren wat men nu zou zeggen "dement". Zoon Timon was eigenlijk schilder, maar was veel thuis om beide oudjes te verzorgen. Het was wel zorgelijk daar in dat oude huisje.

Teun de Knecht, de waterstoker, woonde met zijn vrouw en zoon Kor boven de waterstokerij op nummer 8. Teun regeerde de waterstokerij en dat met een heel grote mond waarmee hij alle vrouwen die een emmer of een vaatje water voor de was kwamen halen, afblufte. Zijn stem was zéér verdragend: als hij zijn mond open deed dan was dat op de Markt te horen! Maar zijn hart was maar klein. Ik herinner mij dat toen mijn vader erg ziek was en er 's nachts geen gas was, dat moeder hem om petroleum had gevraagd, waarop hij met zijn grote stem "nee" had gezegd, maar 's avonds kwam hij toch een liter brengen! Gelukkig maar want er was totaal geen licht in het huis.

In het pakhuis dat Schoolstraat 10 uitmaakte, werd een handwagen gestald en het werd ook gebruikt voor de opslag van groente en fruit van Mej.Markus, wiens winkel aan de overzijde was.

Op de hoek van de Paterstraat, op nummer 12, was een grote ruimte waar de koeien en de varkens werden gekeurd. Vandaar de naam "Koeiensteeg" voor de Paterstraat. Keurmeester van de Keuringsdienst

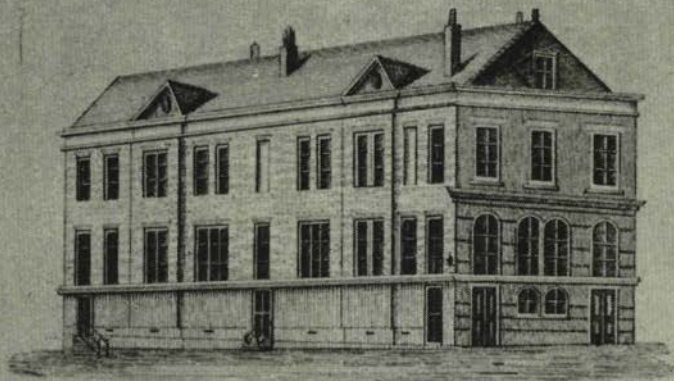

Neestzangen

bij gelegenheid
van de

INWYDING

der

OPENBARE BURGERSCHOOL,
te
VLAARDINGEN,

October 1869.

Vlaardingen, J.F.C. Bruchwilder

EN DE JEUGD ZONG: "JA, DOOR DANK EN VREUGD GEDRONGEN,
wordt u hier voor de eerste maal 't hartlijk welkom
toegezongen in dit nieuwe Schoollokaal. Welkom,
driewerf welkom, binnen 't sierlijk schoon en net
gesticht, dat wij nu reeds vurig minnen, daar 't voor
ons is ingericht".

DE INGANG VAN DE SCHOOLSTRAAT AAN DE MARKT, CA 1930.
Links "Den Eenhoorn", rechts de brandweerkazerne.

was de heer Van der Plaat, een broer van de bekende slager Van der Plaat van de Hoogstraat. Directeur was de heer Künhen.

Naast de Keuringsdienst, in de Paterstraat dus, was een tweedehandsboekhandel van de heer Latman, waar allerlei oude boeken en geschriften, zoals Buffalo Bill e.d.verkocht werden.

Recht daartegenover was een oude boerderij van de familie Moerman. Moeder en zoon hielden zich bezig met het breien van kousen, want als boerderij werkte het daar niet meer.

Daarnaast was de Manufacturenwinkel van de weduwe Pleijsier. En weer daarnaast de drukkerij van C.Verboom.Deze drukker drukte zeer geboorte kaartjes en gaf ook een krant uit. Mevrouw Verboom-Snijders stond in de winkel en zorgde ervoor dat het drukwerk werd uitgevoerd.

Hiermee ben ik aan het eind gekomen van mijn herinneringen aan de Schoolstraat, waar ik van mijn 11e tot 21e jaar heb gewoond en waar ik om mij heen veel lief en leed heb gezien.

Ik hoop dat de bewoners van de straat van nú, hun zo fraai opgeknapte huizen in voorspoed mogen bewonen!

***

* Kort voor het ter perse gaan van dit nummer op 91 jarige leeftijd overleden. (Red.)

SCHOOLSTRAAT 13.

Door A.W.Schruijer-Struijs.

Van 1882 tot 1913 waren de panden Schoolstraat 13, 15, 17 en 19 in het bezit van Willem Struijs en zijn vrouw Alida den Admirant. Hun oudste zoon Gerrit, gehuwd met Johanna Adriana van der Velden, bewoonde met zijn 10 kinderen nummer 13. Ca 1910. De laatste van de oorspronkelijke 12 kinderen, Alida Willemina, die nog in leven is, beschrijft hieronder Schoolstraat 13.

***

Als je in Schoolstraat 13 kwam dan had je een kleine gang met een deur in het midden. Daar bevond zich een klein kamertje met een raam aan de straat. In dat kamertje was een grote kleerkast met twee deuren. Naast de kamerdeur in de gang was nóg een deur die toegang gaf tot een klein zolderkamertje met een klein keukentje. Daar woonde een vrouw alleen, dus dat werd nog verhuurd ook. In dat kamertje was vlak boven de trap een bedstede waarin zij sliep. Rechts van die slaappleats was een deur die toegang gaf tot ónze zolder. Ook daar was een kamertje met een grote kast. In die kast sliep mijn broer Maarten, met zijn voeten tegen het hoofd van de buurvrouw. (Toen de vrouw was overleden zei Maarten: "Nu lig ik met mijn benen tegen buurvrouw's dode hoofd") In dat kamertje was weer een deur naar een tweede kamertje waar Thijs sliep. Dan nog een derde kamertje met de trap naar beneden die in de keuken uitkwam. Het laatste vertrekje had een raam dat uitkeek op de plaats.

DE OUDE SITUATIE VAN SCHOOLSTRAAT 13,15,17,19.

Nummer 13 werd geheel gesloopt en opnieuw opgebouwd met bijtrekking van de opgang naar het bovenhuis nr 15. Die opgang werd verplaatst naar de steeg nr 17, die daardoor kwam te vervallen.

"OP DE PLAATS WAS EEN POORT WAARDOOR JE VIA DE PLAATS van Opoe, door de steeg, langs die twee ramen van ons, naar buiten kon komen".

In de gang was rechtuit een deur die toegang gaf tot de huiskamer. Daar was een groot en een klein raam. Door het ene raam kwam weinig licht, want daar was een muur waar je tegenaan keek. Het kleine raam keek uit op de plaats van Opoe Struijs, die naast ons woonde.

In de kamer waren twee bedsteden en een kelder. In het midden bij het kleine raampje was een deur naar de keuken. Onder de zoldertrap was een kastje voor vaatwerk. In de hoogte was nog een klein raampje dat uitzag op Opoe's keukendeur. Achter was een glazen overkapping met een flinke plaats, waar ook nog een loods was. Op de plaats waren twee deuren: achter de ene het fornuis en achter de andere de w.c., dus alles buiten. Op de plaats was een poort waardoor je via de plaats van Opoe, door de steeg, langs die twee ramen van ons, naar buiten kon komen. In de steeg was nog een kolenkast en op de plaats bij Opoe was nog een klein huisje en een tuintje.

***

DE PAROCHIALE SCHOOLMEESTER VAN
VLAARDINGEN 1578 - 1801.

Door Matthijs A. Struijs.

Inleiding.

"Opdat de Christelycke jeught van hare teedere jaren aen, neerstelycken in de fondamenten der Ware Religie onderwesen ende met ware Godsalicheyt vervult moge worden".

Deze alinea uit het Besluit van de Generale Synode van Dordrecht uit 1618 vormt de basis van de Parochiale school in Nederland. Van deze regel uitgaande vervolgt het Besluit met de opdracht om in steden en dorpen waar dat nog niet gebeurde een school op te richten.

Zoals in de meeste steden was er ook in Vlaardingen vóór die tijd al een school, maar die was uit particulier initiatief ontstaan.

Uiteraard regelde de Synode ook de instelling van het ambt van parochiale schoolmeester en wel in de volgende bewoordingen:

"Tot dese bedieningen der scholen sal niemand dan die een litmaat is der Gereformeerde Kerck ende verciert met getuygenisse van een oprecht geloove ende vroom leven ende in de catechetische leere wel gheoffent, gebruyckt worden, ende die met onderteyckeninge zyner hant, de confessie ende den Nederlandschen catechismus toestaet ende heylichlijck belooft dat hij na dese wyse van catechiseren de joncheyt hem toe betrouwt, in de fondamenten der Christelycke Religie, neerstelyck sal onderwysen". [1/2]

Het was al gauw gebruikelijk dat de schoolmeester tevens in de eredienst een functie kreeg. Behalve koster, was hij ook voorzanger en voorlezer. Als voorzanger begeleidde hij de samenzang, maar zong ook alleen, meestal vóór de preek. De zangbegeleiding werd later door het orgel overgenomen, maar de voorlezersfunctie bleef tot in onze eeuw gehandhaafd.

Die koppeling van functies had overigens meer dan één oorzaak. Benutte men in de eerste plaats de kennis van de meester m.b.t. de gereformeerde beginselen voor zijn diensten in de kerk, belangrijker was waarschijnlijk dat de samenvoeging van functies het mogelijk kon maken dat de meester een redelijk inkomen kreeg.

Zijn stand als toch wel geletterd man kon hij beslist niet ophouden van zijn simpele meesters-salaris. Zelfs het gecombineerde inkomen was vaak nog niet toereikend, zodat diverse meesters er nog allerlei ander werk bij moesten doen, zoals schrijfwerk voor particulieren.

Over het wel en wee, maar méér nog over de kommer en kwel van deze schoolmeesters/voorzangers/kosters gaat dit artikel, dat in drie hoofdstukken is onderverdeeld.

Het eerste hoofdstuk behandelt de verkiezingsprocedure, die zo'n 150 jaar niet veranderde en waardoor tijden en aantallen als maatgevend kunnen worden beschouwd.

Het tweede gaat over de condities en de salarieëring. De condities worden besproken aan de hand van de letterlijke weergave van het eerste Schoolreglement. In de bespreking van het 8e artikel daarvan is de salarieëring verwerkt.

Het laatste hoofdstuk vertelt iets over de persoon van de meesters.

1. Verkiezingsprocedure.

Tot 1657 was het gewoonte om uit het College van de Drie Gerechten, een college dat toezicht hield op de kerkelijke en liefdadige instellingen binnen Vlaardingen, enige gecommitteerden te benoemen die naar een nieuwe schoolmeester moesten uitzien. Was deze eenmaal gevonden dan werd hij aan het college voorgesteld, waarbij de gecommitteerden tevens informaties moesten overleggen over "desselffs gelegentheyt, bequaamheyt, maniere van leere, leeven en wandel". [3]

Ná 1657 werd een drietal meesters kandidaat gesteld en men koos uit die drie door middel van een stemming per gerecht, dus een stem van Vlaardingen, van Vlaardinger-Ambacht en van Zouteveen. In september 1666 wilde men van dit systeem af en de vroedschap stelde voor hier een hoofdelijke stemming voor in de plaats te stellen. Maar daartegen rees fel verzet omdat men zich in oude verworvenheden bedreigd voelde. Na een rumoerige, door het vertrek van enkele vroedschapsleden zelfs onwettige vergadering, werd men het toch weer eens op de oude rechten.

Pas in 1675 werd de stemverhouding definitief geregeld. De aanleiding was de aankoop door Vlaardingen van een deel van Zouteveen. Deze aankoop betekende namelijk ook dat de rechten van Zouteveen op de parochiale kerk van Vlaardingen mede aan die stad overgingen. Tegenover Vlaardinger-Ambacht zou de stad Vlaardingen nu een té grote macht over alle kerkelijke zaken krijgen en daarom wordt met het Ambacht een overeenkomst gesloten die inhoudt dat de machtsverhouding met betrekking tot de kerk half om half zullen worden, mits het Ambacht meebetaalt in de kosten.

Niettegenstaande deze overeenkomst blijkt het in de praktijk zo te zijn dat de stad tien stemmen behoudt tegen acht van Vlaardinger-Ambacht!

Bovendien wordt nog een speciale clause opgenomen die bepaalt dat de stad voor de verkiezing van een parochiale schoolmeester nog drie extra stemmen mag uitbrengen. De clause is tot het einde van de 18e eeuw in acht genomen. Bij elke verkiezing werd de vroedschap uitgenodigd met haar drie stemmen bij de verkiezing van een schoolmeester te assisteren.

De informaties die over de kandidaat meesters vergaard moesten worden, betroffen in eerste instantie hun kwaliteiten als schoolmeester, waarbij vooral hun handschrift van belang was. De beoordeling van hun prestaties als voorzanger vond pas plaats ná hun aanstelling als schoolmeester. Examinator van dát onderdeel was de oudste predikant, wiens oordeel kennelijk altijd gunstig uitviel, want van een ingetrokken aanstelling wordt nergens melding gemaakt.

Pas bij de eerder genoemde onenigheid in 1666 wordt er voor het eerst gesproken over een vergelijkend examen, want een aantal leden van het college wil het drietal tegen elkaar horen zingen en hen ook een schrijfproef laten afleggen, zogezegd "hun adressen schrijven".

In 1680 werd weliswaar een examen ingevoerd maar dat beperkt zich nog tot het voorlezen en voorzingen. Wat later werd ook de schrijfproef ingesteld en moesten de kandidaten ook "drie sommas cijfferen". Tegen het eind van de 18e eeuw werd ook de franse taal geëxamineerd.

In 1730 kwam het oproepen van sollicitanten per advertentie in de mode:

"Teneynde diegeene die de vereyste bekwaamheden hebben om de jeugd int leesen, schreyven en cijffering te instrueren, haar op den 13e april a.s.sullen moeten adresseren en aangeven

ter secretarÿe van Vlaerdinge, om den volgende dag bleyken van haare gaven te toonen".

Een verrassend groot aantal meesters, of wat zich daarvoor uitgaf, reageerden op dergelijke advertenties: 10, 15, maar ook 20 en zelfs 24 gegadigden kwamen er soms op af! Men was wel zo wijs niet over ál die kandidaten informaties in te winnen. Men elimineerde naar bekwaamheid en hield dan een zestal over, naar wiens zedelijk gedrag wél werd geïnformeerd. Daarna bleef het bekende drietal over.

Voor de informaties zorgden overigens veelal de predikanten. Zij kenden veel collegae en niets was gemakkelijker die per brief inlichtingen te vragen. In een enkel geval kwam het voor dat ook de predikanten géén bekenden hadden in Haastrecht, "Saarloos" of Delfshaven, maar dan blijkt dat het college zélf al inlichtingen vergaard heeft. De predikanten vertrouwden dan daarop. Bij uitzondering werd een speciale commissie gevormd om zich ter plaatse te informeren.

Het grote aantal sollicitanten had uiteraard invloed op de tijdsduur tussen het plaatsen van de advertentie en de feitelijke aanstelling. Normaal was één tot twee maanden, maar vier maanden kwam ook voor. Dat het één keer zelfs een half jaar duurde had een tegengestelde oorzaak: er hadden zich te weinig bekwame mensen aangemeld! Strengte koude en vorst was ook wel eens de oorzaak van uitstel van een examen. Men besloot dan daarmee twee maanden te wachten "tot het weer wat dragelijker was geworden".

Ook tussen aanstelling en feitelijke indiensttreding verliep meestal wat tijd omdat de meester in zijn oude standplaats ook nog wel wat te regelen had. In het algemeen vond effectuereing van de aanstelling wel binnen de vier maanden plaats. Natuurlijk ging de school ondertussen gewoon door en werd

geleid door de ondermeester. De stadsschoolmeester nam de voorzangers en voorlezerszaken zolang waar.

Van het drietal kandidaten werden er uiteraard twee afgewezen, maar hen werd "in een vriendelijke aanspraak te kennen gegeven seer voldaan te zijn over haare bekwaamheid; teffens voor een douceur laeten ter hand stellen yder drie ducaten". Dit laatste te verstaan als een vergoeding voor de reis- en teerkosten, want de meesters moesten in ieder geval één nacht in Vlaardingen overblijven om na hun aanmelding de andere dag hun proeven te doen. Ook reiskosten waren er wel, want de meesters kwamen uit geheel Holland, voornamelijk uit steden en dorpen tussen Amsterdam en Dordrecht. Een uitschieter was Geldermalsen. Het na zijn aanstelling overbrengen van de spullen van de meester uit die stad kostte 67 gulden en 11 stuivers.

In de tijd van de Bataafse Republiek ging de verkiezingsprocedure geheel onverwachts buiten werking omdat de zoon van een overleden meester kans ziet zich in zijn vaders plaats te laten benoemen. Hoewel zo'n opvolging elders niet ongebruikelijk was, had de kerkeraad hier grote bezwaren. Deze handelwijze ging in tegen alle gebruiken en resoluties en bovendien tegen de tháns aangenomen beginselen (van de Bataafse Republiek).

De benoeming van deze laatste parochiale schoolmeester valt echter in een nieuwe tijd: nieuwe heren, nieuwe wetten. Zo leidde de nieuwe staatsregeling van de Republiek tot de Schoolwet van 1801, waarmede aan de plaatselijk geregelde onderwijsinrichtingen een einde werd gemaakt en dus ook het instituut van de parochiale schoolmeester werd opgeheven.

2. Condities en salarieëring.

In het begin van de 17e eeuw zijn de condities waarop een schoolmeester werd aangenomen nog zeer summier. Zij beperken zich in hoofdzaak tot zijn plichten, de meester had weinig rechten. Natuurlijk wordt zijn jaarsalaris vastgesteld en ook de duur van de aanstelling, meestal één jaar, met een wederzijdse opzegtermijn van zes maanden. Uiteraard was de belangrijkste conditie dat hij "bequamelijk instructie en onderwijs" moest geven, waarbij hij zich te houden had aan "de van ouds bekende schoolorders", die werden uitgevaardigd door de "schoolzorgers of scholarchen". Dat was een commissie van vijf, waarin de stad en het Ambacht ieder twee vertegenwoordigers hadden, terwijl de vijfde plaats aan Zouteveen toekwam, die echter om praktische redenen haar recht overdroeg op de kerkeraad. De feitelijke inhoud van de schoolorders is niet bekend, maar uit allerlei mededelingen valt op te maken dat die inhoud vrijwel gelijk was aan die van het latere schoolreglement.

Tot het opstellen van dit reglement besloot men al in 1728 met het doel de toenmalige meester onder tucht te plaatsen, maar eer het zover was werd de man ontslagen en bleef het reglement bij het voornemen steken. Bij de aanstelling van de volgende meester werd het reglement toch opgesteld en op 2 mei 1730 in de resoluties bekrachtigd.

Het reglement omvat 9 artikelen, waarvan slechts een enkel in de loop der jaren iets werd aangepast. Alleen het 9e artikel werd in 1777 belangrijk uitgebreid met een instructie ten behoeve van de voorzangersfunctie van de meester. Artikelsgewijs zal nu nader op het reglement worden ingegaan.

Artikel 1.

"Dat de schoolmeester sal verpligt zijn school te houden in het kerke- off parochiale schoolhuys binnen de steede Vlaardinge, alle werkdagen te beginnen 's morgens ten negen uure tot half twaalf uuren, en van één uur tot vier uuren. Uytbesondert des donderdags namiddags, alsmeede de halve weeken van Paassche, Pinksteren en Kersemis en Vlaardingse mark, alsmeede bededagen en Hemelvaardag".

Voor wat het schoolhuis betreft kan hier worden verwezen naar de inleiding over de Schoolstraat elders in dit blad. Over het interieur van de school is niets anders bekend dan dat er tafels en banken in stonden. In hoeverre de aankoop in 1669 van 11 pond zwarte- en 9 pond rode verf dat interieur raakt valt moeilijk te zeggen. In 1742 zijn er plannen voor een nieuw schoolgebouw als vervanging voor het huis op de hoek van de Markt en de Schoolstraat noordzijde. Maar omdat de kerk op hoge lasten zit vanwege de torenbouw en de uitbreiding van de kerk, wordt van nieuwbouw afgezien. Het oude gebouw zal in de kap en op de zolders worden gerepareerd zodat het weer lang mee kan. Maar waarschijnlijk is ook die reparatie niet uitgevoerd, of anders erg slecht gedaan, want in 1751 is het schooldak gedeeltelijk ingestort. Ook in 1779 wordt de school nog eens geverfd en in 1792 werd er een "secret" in de school gemaakt tot gebruik van de scholieren. Kennelijk hebben die het tot die tijd zonder zo'n gemak moeten doen. Waar zij dan vóór die tijd...?!!

Artikel 2.

"Dat hij alle scholieren behoorlijk yder in 't sijne sal instrueren, twee a driemaal daags

opseggen na proportie van 't getal van de scholieren. En daarvooren sal vorderen en ontfangen van yder die leerd spelden of leesen, twee stuyver per week.

Die schreyven en cijfferen, namentlijk tot de regel van drieën toe, 3 stuyver en die lust hebben om verder in de cijfferkonst geoefent te werden, 't sij dezelve alleen leeren cijfferen, of cijfferen en schreyven tegelijk, 4 stuyvers per week.

Dog die maar twee a drie dagen, 't sij voor- of naweek school sullen komen, kunnen volstaan met half geld. Maar als in de voor- en naweek beyde school kwamen, al waar 't maar twee dagen, moeten dan mede heel geld betalen.

Des sal het aan de ingezetenen vrij staan hunne kinderen bij het vierendeel jaars of bij andere conventie te besteeden ten zulken prijse als daarover met de schoolmeester sullen kunnen conveniëren".

In de eerste zin van dit artikel komt de hoofdelijke manier van onderwijs goed tot uiting: "yder in 't sijne". Natuurlijk moeten we dit niet zien als individueel onderwijs zoals we dat tegenwoordig kennen. Als de meester ieder kind twee of driemaal moest overhoren dan bleef er weinig tijd over om de kinderen ook nog te kunnen uitleggen wát zij eigenlijk hadden gelezen. Een klas van 100 kinderen was namelijk geen zeldzaamheid; al was er dan een ondermeester als hulp, het was geen eenvoudige zaak al dat jonge goed tussen 3 en 12 jaar toch nog iets bij te brengen.

Het laat zich niet moeilijk raden wát de jeugd ter lezing kreeg voorgelegd. Daar de school een verlengstuk van de kerk was, was dat uiteraard de Bijbel of gedeelten daarvan, alsook de Heidelberger Catechismus.

De jongste kinderen lazen in eerste instantie de kleine vraagjes uit de catechismus. Verder waren er verschillende stichtelijke boekjes die in diverse lettertypen waren gedrukt, met en zonder streepje tussen de lettergrepen, waardoor de moeilijkheidsfaktor trapsgewijze werd verzaard.

De "lezers" betaalden twee stuivers per week en dat was voor de meeste ouders nog wel te doen. Dat werd anders als de kinderen aan schrijven toe waren. Meestal was dit pas na het 8e jaar en op die leeftijd waren de kinderen vaak al een gewaardeerde werkkraft.

Zeker in Vlaardingen heeft dat een rol gespeeld om de kinderen van die leeftijd van school te halen. Jongens gingen hier immers al op hun 8e jaar naar zee, terwijl de meisjes, zij het iets ouder, toch al werden ingezet bij het breien of boeten van de haringnetten.

Het hogere schoolgeld in aanmerking genomen en ook de kosten van papier en het versnijden van pennen (de ganzeveer), is het begrijpelijk dat sommige ouders dat niet konden opbrengen. In dit licht gezien is het misschien niet juist om de mensen uit die tijd die hun naam niet onder een akte konden schrijven, maar slechts een kruisje konden zetten, als volslagen analfabeten te betitelen. Lézen kúnnen zij toch wel geleerd hebben.

"Verder leren" was nog duurder en dus waarschijnlijk maar voor weinigen weggelegd. Een dag spijbelen moest natuurlijk doorbetaald worden.

Dat men afspraken met de meester kon maken over onderwijs per kwartaal duidt op seizoenarbeid van de kinderen, bijvoorbeeld de oogsttijd, of, specifiek voor de Vlaardingers, de haringteelt.

Artikel 3.

"Dat hij in de wintermaanden, beginnende de eerste maandag in de maand november en eyndigende den laatsten vrijdag in de maand february, des avonds van vijf tot seven uren school sal houden sonder dat den schoolmeester gehouden sal zijn de gemelde scholieren van vuur of licht te versorgen en sal denselve in het vorderen van het avondschoolgeld moeten reguleren na hetgeen in het even voorgaande ordonnantie met relatie tot het ordinair schoolgeld is gestatueert".

De avondschool was bedoeld voor hen die overdag al werkten en dan toch in de avond nog iets konden leren en tevens voor hen die verder wilden leren. Zij moesten hier wel wat voor over hebben, want zonder vuur en licht kun je in de winter niet veel doen. Omdat de meester daar niet voor hoefde te zorgen zullen zij zelf een kaars en een warme stoof mee hebben moeten brengen.

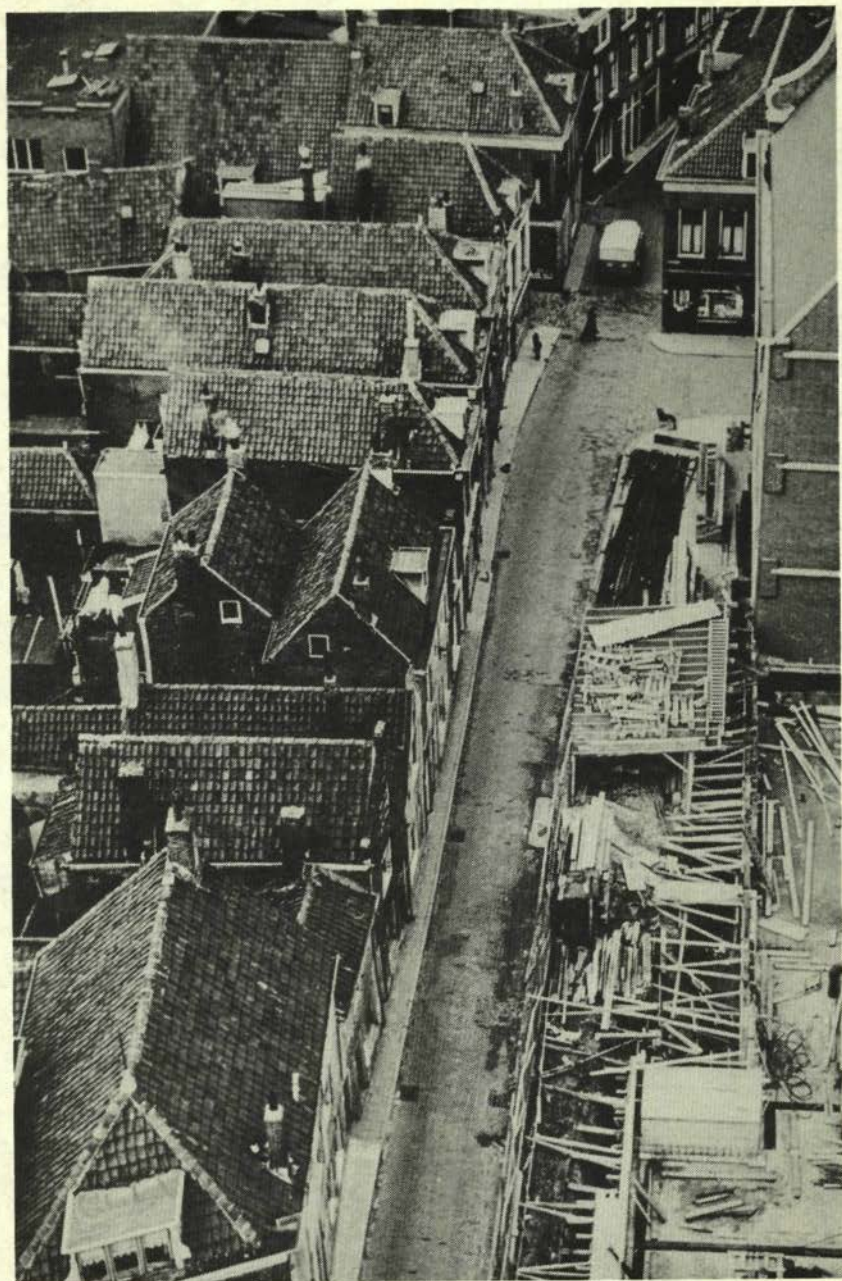
Artikel 4.

"Wegens heele kostkinderen van buyten, of halve kostkinderen van binnen Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht, sal den schoolmeester mogen accorderen in redelijkheid, als meede in 't leeren van de navigatie, astrologie, landmeten en boekhouden".

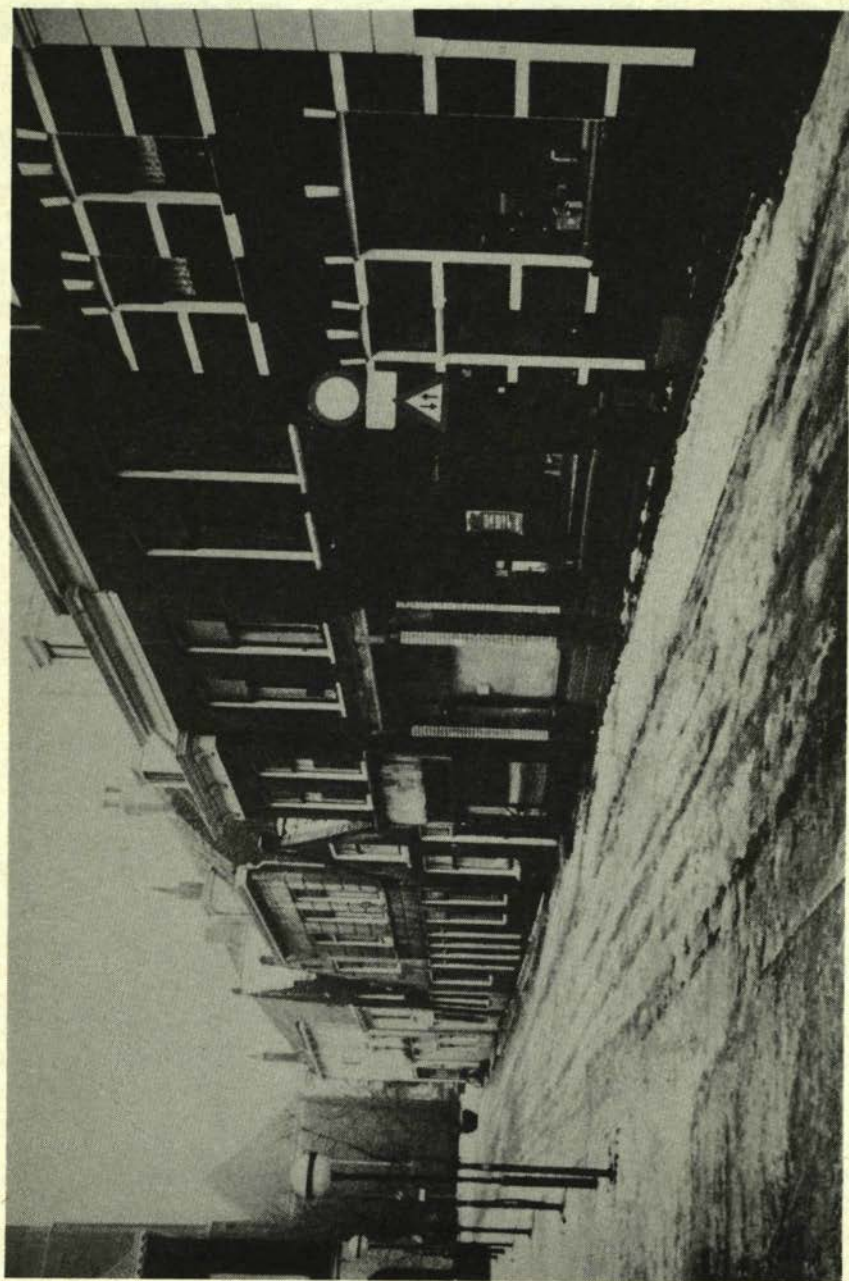
Uit een boedelinventaris van een welgestelde Vlaardingse reder blijkt een betaling voor kosten en schoolgeld in het jaar 1746 tot een bedrag van 65 gulden en 7 stuivers voor een half jaar. Dit betrof dus een "half" kostkind, want zijn ouders woonden in Vlaardingen. [4]

Blijkbaar waren er ook nog keuze-vakken te

PANORAMA VANAF DE TOREN VAN DE GROTE KERK.
Links onderaan "Den Eenhoorn". De twee evenwijdig
aan de straat lopende panden in het midden vormen
samen met nummer 13 "'t Ouwe Schoolhuys".

DE SCHOOLSTRAAT VAN ONDER NAAR BOVEN.
Een winterse foto uit ca 1965.

leren. Dat navigatie en "astrologie", nu noemen we dat astronomie, op de eerste plaats staan, is voor Vlaardingen natuurlijk niet zo vreemd.

Artikel 5.

"Bij of omtrent het aan- en uytgaan van yder school vóór of namiddag sal door de schoolmeester of door één van de oudste of bekwaamste scholieren die de schoolmeester daartoe verkiesen sal, werden gedaan een gebed toepasselijk op den tijd van morgen of avond, alsmede vóór en na de middag op het uytgaan na het nagebet singen tenminste twee versjes van een psalm".

Het gebed en het zingen waren eigenlijk de enige gezamenlijke aktiviteit van de kinderen. Als het overige kwam neer op zelfwerkzaamheid.

Artikel 6.

"Dat hij alle woensdag- en saterdagsmorgen de kinderen van de gereformeerde godsdienst sal onderwijzen wegens de zondag van de Heydelbergse Catechismus waarover de predicant in de volgende week de kinderen catechiseren sal. Dat hij ten dien eynde op de tijd en plaats tot de voorsz.catechesatie bij de heeren predicanten gewoonlijk geëmplojeert wordende, de voorsz. scholieren in persoon sal moeten brengen".

Uit dit artikel kan afgeleid worden dat ook kinderen van andere godsdiensten dan de gereformeerde, de school bezochten. Dit kunnen zelfs rooms-katholieke kinderen zijn geweest, hoe vreemd dit ook mag klinken. Soms was het zelfs zo dat juist die kinderen naar de gereformeerde school moesten om via hen de ouders tot de nieuwe religie te brengen. [5]

Er was dus al iets van leerplicht, door de landsregering opgelegd. Ook móesten de kinderen van bedeeden de school bezoeken omdat anders de ouders de uitkering van de diaconie wel eens mis konden lopen! Dit ligt op hetzelfde vlak als het deponeren van een bedeeden-penning in de collectezak van de kerk, ten teken dat men inderdaad in de kerk was geweest.

De bedeeden konden het schoolgeld uiteraard niet opbrengen, maar de meester kreeg dan toch zijn geld via de kerk. Ook de weeskinderen hadden gratis onderwijs, hiervoor kreeg de meester 12 gulden per jaar.

Artikel 7.

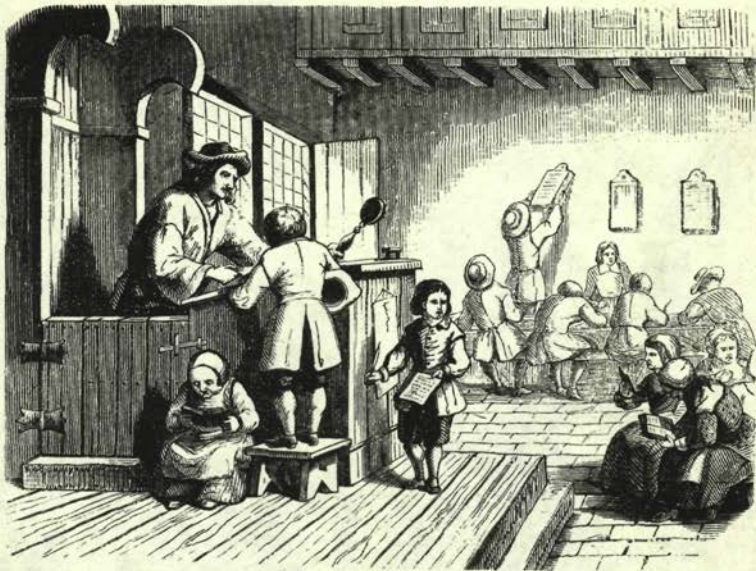
"Den schoolmeester sal in het school geduurende schooldienst niet mogen taback rooken of eenige wijn of starken drank drinken, nog gedoogen dit sulks door ymand oud of jong werden gedaan".

Het verbod om in de school te roken kan in 1730 nog wel vanwege het goede voorbeeld zijn geweest, maar in 1791 wordt er aan toegevoegd "ter voorkoming van brand". Het drinken van sterke drank schijnt nogal eens te zijn voorgekomen. Soms lieten de meesters de kinderen stiekem drank halen. Of zij dan al drinkers waren of dat zij gingen drinken omdat zij niet tegen hun taak waren opgewassen, blijft een open vraag. Uit Vlaardingen zijn overigens geen gevallen van dronkenschap voor de klas bekend, of dat zou bedoeld moeten worden als een enkele meester onbehoorlijk gedrag wordt verweten.

Artikel 8.

"Den te beroepene schoolmeester sal boven sijn te ontfangene schoolloon en tractement

EEN SCHOOLVERTREK IN DE 17e EEUW.

De meester overhoort één van de jongens. De meester is kennelijk op alles voorbereid want hij houdt de plak in zijn hand. De jongen vóór de lessenaar komt, met de ganzeveer nog in zijn hand, zijn schrijfwerk laten zien. Zijn kornuiten zitten op de achtergrond aan een tafel te schrijven, terwijl één van hen zijn houten boekentas (die vaak fraai was beschilderd) aan de wand hangt.

De meisjes op de voorgrond oefenen zich in het lezen.

DE SCHOOLSTRAAT ROND 1960.

Op de achtergrond links de predikantshuizen aan het Westnieuwland. Rechts een deel van het pand van Drukkerij Verboom.

daartoe staande, hebben vrije woninge in het parochiaal schoolhuys, als meede vrij tafels en banken om school te houden, waarvan deselve verder vrij sijn van de dienst der burgerwagt deser steede, alsmeede volgens resolutie van de heeren vroedschappen in dato....., van alle deese steedes pagten of impositiën, soo voor sijne familie als sijne kostkinderen".

Met "schoolloon" zullen de stuivers van de kinderen zijn bedoeld. Het tractement of wedde van de meester was in 1609 slechts 126 gulden per jaar. Voor de vrije inwoning in het schoolhuis werd 70 gulden gerekend. Van het tractement, dat per kwartaal werd uitbetaald, moesten nog wel wat lasten af. "Wegens de menigte" der kinderen" was het voor de schoolmeester ondoenlijk het zonder ondermeester te stellen, maar hij moest dan wel zelf het salaris van die ondermeester betalen: 6 gulden per maand.

Vervolgens ging een relatief groot deel van zijn wedde als pensioen naar zijn voorganger of diens weduwe.

Eénmaal was er een stádsschoolmeester die in dienst kwam bij de kerk. Hij verdiende bij de stad 100 gulden per jaar; in 1683 kreeg hij bij de kerk 150 gulden per jaar. Dit lijkt een aanzienlijke positieverbetering, maar dat is bedriegelijk: het geld dat hij meer kreeg dan zijn voorganger is betaling voor extra werk, zoals het luiden van de klok en het "waarnemen" van de kerkmeestersbank. Bovendien moest hij 36 gulden per jaar afstaan aan de weduwe van zijn voorganger, maar uiteindelijk kreeg hij dan toch nog iets meer dan bij de stad. Niettemin wil hij in 1693 meer geld hebben omdat hij zijn taak verzwaard vond door de toename van het aantal kerkleden, waardoor hij meer tijd moet besteden aan de voorbereidingen voor het Heilig

Avondmaal. Ook de vergaderingen van de kerkmeesters bij hem aan huis vergen veel tijd. Na een "in 't lange" gegeven mondelinge toelichting op zijn klachten krijgt hij 10 gulden meer: per jaar!

De volgende meester wordt aangesteld op 250 gulden per jaar. In dit hogere bedrag zit een compensatie omdat hij voorlopig alléén in dienst komt als schoolmeester en niet als koster, voorzanger en voorlezer, omdat die functies nog door de vorige meester worden bezet. Zonder die bijbaantjes kan de nieuwe meester nooit aan zijn volle jaarsalaris komen. Hem wordt wel beloofd dat hij het recht van opvolging heeft in de andere functies, zodra zijn voorganger overleden is. Als dat eenmaal zo ver is dat gaat zijn salaris weer naar 126 gulden omdat hij de rest nu kan verdienen. De diverse emolumenten zijn inmiddels zo verhoogd dat hij inderdaad bijna op 250 gulden uitkomt.

De volgende meester is ook op 250 gulden aangenomen met volledige dienst. Maar in 1779 "dolleerd" hij erover dat hij niet ten volle aan zijn 250 gulden toekomt en hij heeft gelijk. Zie zijn loonstaatje:

als voorzanger	f	160,-
voor het bedienen van de kerkeraad	f	36,-
voor het aansteken van de lantaarn	f	9,--9
voor het onderwijs van de weeskinderen	f	12,-
voor het schoonhouden van 't Nagtmaalsgoed	f	4,-
voor pennen en papier in de kerkekamer	f	4,-
voor het schoonhouden van de Ambagtsbanken	f	6,--6

Opgeteld blijkt er 18 gulden en 5 stuivers aan

de 250 gulden te ontbreken en die worden hem dan ook toegelegd. De man zit overigens toch al niet zo gunstig want zijn voorganger leeft nog en dus moet hij 150 gulden missen voor diens pensioen. Maar daar staat tegenover dat hij nog extra inkomsten heeft, ten bedrage van 21 gulden, voor het schoonhouden van de uurwerkkast, het op- en afhangen van de klokhamers als er geluid moest worden en voor het openen en sluiten van de consistoriekamer en het bewaren van de sleutels. En zo zullen er meer bijverdiensten zijn geweest.

Twee meesters verder wordt het supplementbedrag op het tractement niet meer als zodanig erkend. Het is dan betaling geworden voor het waarnemen, dus toezicht houden op, en het opwinden van het uurwerk. De meester had daarmee ook de verantwoordelijkheid voor het uurwerk in de toren en dat was een grote verantwoordelijkheid omdat de gehele gemeenschap leefde en werkte op de tijden die dat uurwerk aangaf.

Officieël heette deze taak "besorger en waarnemer van het orologie of uyrwercke, soo van het heele als het half uyre".

Opvallend áfwezig in de tekst van artikel 8 is de datum van de resolutie waarop de vrijstelling van impost (accijns) werd geregeld. Deze vrijstelling gold namelijk niet voor álle meesters. In feite was het een lokmiddel voor nieuwe meesters en dat blijkt uit een uitspraak van de schout, gedaan op 2 april 1730, als hij voor het eerst het voorstel doet die vrijstelling te verlenen:

"om alzoo de vacante schoolmeestersplaats voor brave meesters des te smakelijker te maken".

Artikel 9.

(uit het reglement van 1777. De uitbreiding van dit artikel t.o.v.dat van 1730 omvat de eerste

alinea tot aan "en voorts alle behoorlijk respect...")

"Den schoolmeester zal op zondagen en andere heylige feestdagen behoorlijk in 't zwart gekleed, met mantel en bef, voor het pultrum in de kerk moeten compareren en in de publieque cathecisatiën als voorzanger moeten ageeren, alsmede de ley als anders, tot verzoek der voorbiddingen voor zieken en andere persoonen, op den predikstoel na behooren in handen der predicanten moeten overgeven, sonder hetselve, soo als wel voorheen geschied is, van beneden te mogen opsteeken en voorts alle behoorlijk respect en gehoorzaamheyd bewijzen aan de regenten deezer steede en ambagte, zoo in policie als kercke. Alsmeede zig met respect gedragen jegens de burgerij dezer steede en ambagte.

En in cas dat eenige duysterheyd in deze off eenige mogten zijn off ergens over met ymand dispuyt rees, zoo zal zulks bij de heeren van de Twee Gerechten, in der tijd worden geamplieert, gealtereert off gedeclareerd en beslist, zoo als het bij hun edelagtbaare wordt goedgevonden off verstaan en zal hij zich daar na moete gedrage.

En in cas hij schoolmeester in zijn gedrag off bedieninge sig niet wel mogt komen te comporteren zullen heeren van de Twee Gerechten voornoemd tot allen tijden na voorgaande geciteerde waarschouwinge hem moogen corrigeeren en censureeren, off na eysch van zaaken deportteeren, zoo als het hun edelagtbare gelieven zullen, zonder aan hem off ymand ter wereld daar van enige reden te geeven".

Niet zonder dringende reden is het stuk over de voorzanger aan dit artikel toegevoegd. Het is opgesteld in de periode die bekend staat als

die van het "Vlaardingse Zanggeschil" en het van beneden naar boven opsteken van de lei was één van de onbehoorlijkheden die de centrale figuur in dit geschil zich durfde permitteren. De zinsnede over respect en gehoorzaamheid zal in diezelfde periode wel met meer nadruk dan voorheen naar voren zijn gebracht.

Het in dit artikel genoemde "pultrum" is de lessenaar met de Bijbel. Het woord is dialectisch en afkomstig van "Pulpitum". De nu nog in de Grote Kerk aanwezige lessenaar, in de vorm van een koperen arend, dateert uit 1779. Samen met een marmeren standaard werd het op 14 mei van dat jaar aanvaard als geschenk van het metselaarsgilde.

Was er eerder nog sprake van een opzegtermijn, in dit latere reglement wordt vastgelegd dat men een parochiale schoolmeester zonder opgaaf van redenen kan "deporteren". Men zal hierbij niet echt aan een verbanning hebben gedacht, maar sommige meesters hebben dit misschien wel zo gevoeld!

3. De parochiale schoolmeester in persoon.

Zoals gezegd kende Vlaardingen al vóór 1618 een particuliere school en die werd geleid door de latere predikant Cornelis Adriaensz. Deze in 1535 in de "Schoolsteech" geboren kleermaker, was van 1573 - 1595 lid van de Vlaardingse vroedschap en had daarin diverse functies. Als ouderling van de kerk hield hij al vóór 1578 school ergens in de Schoolstraat. In 1595 werd hij predikant te Dirksland, waar hij tot 1598 bleef. Hij vertrok in dat jaar naar Maassluis, waar hij in 1602 overleed. [6]

In het Resolutieboek van Drie Gerechten treffen we als eerste meester aan een zekere Jan Meesz., waarover niets meer bekend is dan dat hij op 4 juli 1609 de dienst heeft opgezegd en dat er een nieuwe meester moet worden aangetrokken. Dat wordt dan Scipio van Ylen uit Den Haag, over wie ook niets gemeld kan worden.

In 1657 volgt ene Willem Philipsz. van Boesingen hem op en over hem is wat meer te vertellen. Op 16 mei 1665 krijgt Van Boesingen toestemming om zich in dienst van het Vaderland te stellen door dienst te nemen op de vloot voor "de tegenwoordige zeetocht tegen de Koning van Engeland" (tweede Engelse oorlog, 1665-1667).

Zijn plaats in kerk en school zullen worden open gehouden en hij zal weer in al zijn functies worden toegelaten mits hij bij terugkeer "capabel en bekwaam" blijkt te zijn. Zijn voorganger zal de zaken zolang waarnemen. Dit alles lijkt heel gewoon, maar toch is er iets niet geheel in orde. Ten eerste valt op dat bij alles wat er met betrekking tot het bovenstaande besloten wordt uitdrukkelijk gezegd wordt "voor zoveel het de Gerechte aangaat". Dan is er ook nog een resolutie van de kerkeraad "op ende

SCHOOLSTRAAT VLAARDINGEN.
Aquarel door Dick Haddeman. 1978.

VLAARDINGEN. TOREN NED.HERV.KERK.
Pentekening door Jan Wilmers. 1960.

jegens den persoon van meester Willem van Boesingen" genomen. Na lezing ervan wordt door het college van Drie Gerechten opgemerkt dat de kerkeraad het recht behoudt in de toekomst Willem van Boesingen "als lidmaat van de kerk, maar anders niet" op Bijbelse gronden te bestraffen voor een "scandaleus, vuyl en ergerlijk leven"!

Het gaat er op lijken dat Van Boesingen een tijdje moest verdwijnen, worden "gedepoteerd" zo men wil. Helaas zijn de antwoorden op de nu opgeroepen vragen niet te vinden: de resolutie zélf is niet meer te achterhalen omdat het archief van de kerkeraad nét iets te laat begint, terwijl de resolutie in de boeken van de Drie Gerechten, tegen de gewoonte in, niet wordt herhaald. Het is ook niet duidelijk of Van Boesingen inderdaad de zee is opgegaan. Want op 30 december van hetzelfde jaar is er blijkbaar een rapport over zijn gedrag en op grond daarvan wordt unaniem besloten hem uit alle diensten te ontslaan. Omwille van vrouw en kinderen en met hoop op beterschap mag hij de tijd die hem volgens contract nog rest uitdienen.

Het duurt dan tot 2 januari 1668 eer er weer een nieuwe meester wordt aangesteld. Deze vertraging werd veroorzaakt door het bedanken van een al eerder gekozen meester, Lambrecht Kok uit Amsterdam.

Johan van der Vlucht uit Leiden is graag bereid om zijn plaats in te nemen en komt naar Vlaardingen. Ook over hem is weinig bekend, maar we vernemen wel dat hij graag wijn dronk. Hij krijgt namelijk niet alleen tot taak de wijn voor het Heilig Avondmaal in ontvangst te nemen, maar hij mag bovendien de wijn die in de bekens overblijft zelf behouden. De wijn die in de kannen over blijft moet terug naar de wijnverkoper die het in mindering op de rekening zal brengen.

Van der Vlucht zorgde in zijn tijd al voor een minzanggeschil. Het was namelijk gebruikelijk dat de

voorzanger vóór de preek óf een gehele psalm zong óf tot een "pauze"; in oude psalmboeken zien ook wij nog wel eens die aanduiding tussen een aantal verzen, wat een vertaling is van het Hebreeuwse "Sela" in de niet-berijmde psalmen.

Van der Vlucht week van dit gebruik af door reeds na enkele verzen op te houden. Gevraagd naar de reden hiervan zegt hij dat een predikant hem dat had verzocht. Hij krijgt echter de opdracht niet van de regels af te wijken en te zingen zoals dat altijd gebeurde.

Als Van der Vlucht in december 1680 is overleden, dan wordt de voormalige stadsschoolmeester Pieter van Neck zijn opvolger. Het was déze meester die per jaar 10 gulden tractement extra krijgt wegens zijn taakverzwaring. Hij kreeg dit extraatje onder belofte van behoorlijke taakvervulling. In 1693 wordt hij echter door de kerkmeesters aangeklaagd omdat hij diensten had geweigerd en hen "bits, met inirieuze, invectire ende vuyle woorden had bejegt". De twist liep zo hoog op dat de kerkmeesters de sleutels van de schatkist aan de schout zonden met de mededeling dat zij zich aan hun dienst zouden onttrekken als zij niet door Van Neck in hun eer zouden worden hersteld. De schout wijst hen terecht door te zeggen dat zij hun wettig opgelegde plichten ten aanzien van de kerk niet voor een privé ruzie kunnen weigeren. Na een week is de zaak bijgelegd. Ook Van Neck's schoolmeesterschap eindigt bij zijn overlijden in maart 1700.

Johannis Overstraten uit Den Haag komt de plaats van Van Neck op 20 juni 1700 innemen. Dertien jaar lang horen wij niets over hem; er was kennelijk niets op hem aan te merken. Maar dan zijn het alweer de kerkmeesters die moeilijk gaan doen: hun stoelen in de vergaderkamer zijn niet altijd van kussens voorzien!

In 1727 zijn het enige posten in de kerkrekening over 1725 die de aandacht trekken en vragen oproepen. Ook de posten van de meester zijn hierbij betrokken. Het volgende jaar geeft weer andere klachten, nu over het waarnemen van de klok en het luiden over de doden "alsook andere onbehoorlijkheden". Dit alles bijeen veroorzaakt dat aan het eind van 1729 de opvatting post vat dat de meester maar weg moet. Het begint ermee dat de predikanten mededelen dat Overstraten bereid is als koster en schoolmeester op te stappen mits hij tegen een redelijke beloning wordt aangesteld als "crankbesoeker". Omdat het college een mondelinge toelichting op dat verzoek wil hebben wordt Overstraten ontboden, maar tot ieders verbazing ontkent hij iets van dat plan af te weten! Ook wist hij niets van de voorspraak van de predikanten!

Was dit nu een poging van de predikanten om de meester er op een nette manier uit te werken of speelde Overstraten zelf een vreemde rol? In het laatste geval liet hij de predikanten mooi voor schut staan! Hoe het ook was, het werk van de meester zal door het dagelijks bestuur nader worden bekeken, waarbij speciaal op de orde in de school gelet zal worden. Dat onderzoek had tot resultaat dat Overstraten op 7 maart 1730 door de bode krijgt aangezegd dat zijn dienst als schoolmeester niet langer nodig is. Per 1 mei moet hij huis en school hebben verlaten. Dat verlaten van het huis is later in zoverre verzacht dat hij op zijn verzoek vrij mag wonen en een jaarlijks douceur krijgt "om met fatsoen te kunnen subsisteren". Hij krijgt 70 gulden huishuur voor één jaar, wat later met nog een jaar is verlengd.

Hoewel Overstraten als schoolmeester was afgezet deed hij nog steeds dienst als koster en voorzanger en dat was de reden dat de na hem komende meester slechts voor het schoolwerk in dienst kwam. Het was de later zo bekend geworden Anthony Buyteweg

uit Haastrecht die Overstraten als schoolmeester opvolgde.

Het bleek al spoedig dat deze Buyteweg een persoonlijkheid was: hij is nog geen maand in dienst als hij al kans heeft gezien in de kerk een plaats in te nemen op de bank der aftredende kerkmeesters! Ook voor zijn vrouw zorgde hij goed: zij mag een stoel plaatsen in " 't hekje", vooraan bij de preekstoel.

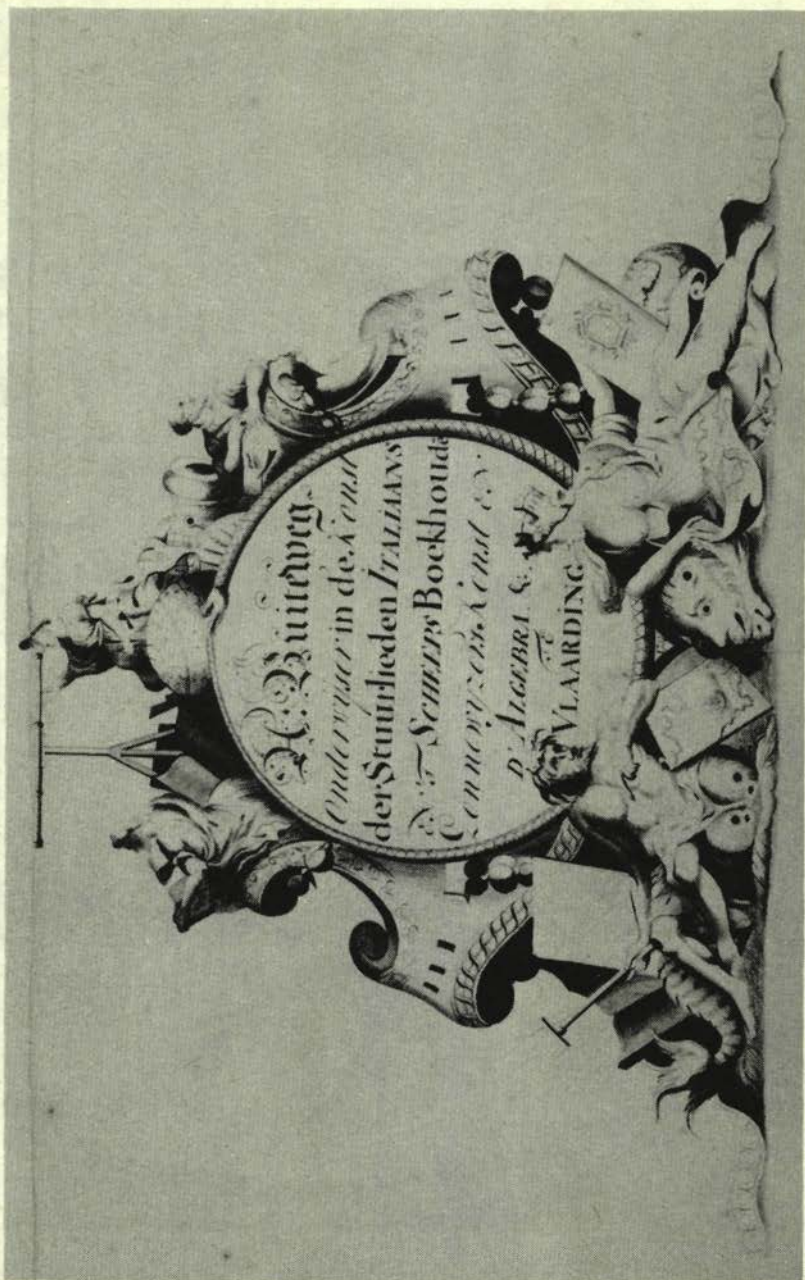
Overigens valt in Buyteweg's tijd ook het plan voor een nieuwe school; zouden die plannen misschien ook op zijn aandringen zijn ontstaan ?

Zoals beloofd treedt Buyteweg na het overlijden van Overstraten in 1750, in al diens functies. Hij wordt dus ook voorzanger en in die hoedanigheid zal hij een rol gaan spelen in de geschiedenis van Vlaardingen.

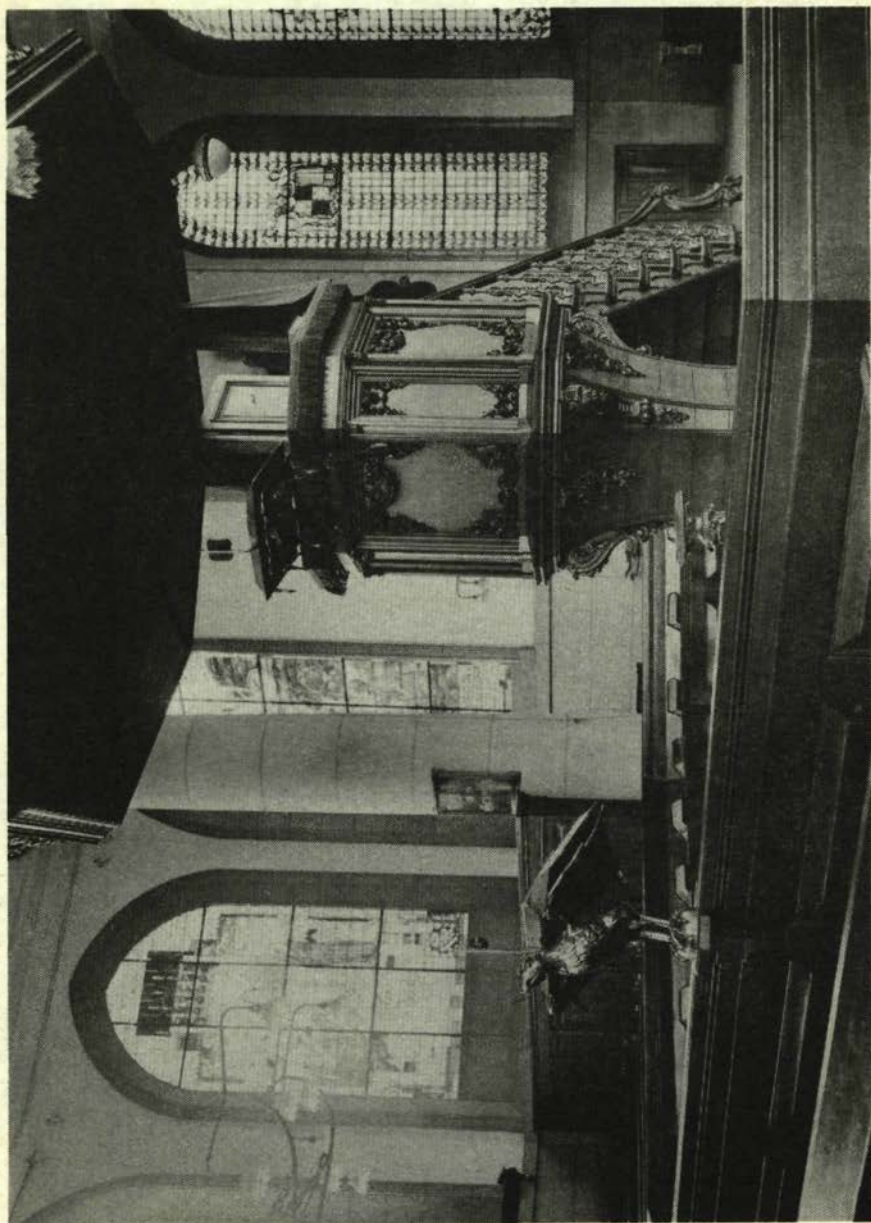
Het begint ermee dat op zondag 2 april 1775 op last van de Staten van Holland en West-Friesland een begin zal worden gemaakt met de invoering van nieuw berijmde psalmen die ook van een nieuwe wijs zijn voorzien. Ter voorbereiding hierop had de stads-schoolmester, Hendrik van Keulen, een aantal gemeenteleden bereid gevonden vooraf die iets ritmischer zang te oefenen.

Buyteweg moest niets van die nieuwigheid hebben en bleef zijn langzame zang handhaven. De vissers, gewend als zij waren "op het zeetje" te zingen, volgden zijn tempo, terwijl een 400 anderen de vlugge wijs volgden die Van Keulen met hen had geoeffend. Hierdoor ontstond het overbekende "Vlaardingse Zanggeschil", waarover al veel is geschreven, maar waar wij in dit artikel toch niet omheen kunnen, omdat het een aktiviteit van één der meesters betreft. Daarom enige opmerkingen die de persoon van Buyteweg wat meer doen leven.

HET "VISITEKAARTJE" VAN ANTHONY BUYTEWEG.

INTERIEUR VAN DE GROTE KERK IN 1930.
Vóór de preekstoel links het "pultrum", de lessenaar
op de koperen arend uit 1779.

De verschillende tempi van de zang veroorzaakten uiteraard een zeer wanordelijk verloop van de samen-zang. Men tracht daar van vroedschapszijde een eind aan te maken door het publiceren van orders, waarin de kerkelijke gemeente wordt verzocht de voorzanger goed te volgen en bij elke regel even op te houden. Ook in augustus wordt een dergelijke oproep gedaan, maar ook die haalt niets uit. De zang is nu niet alleen ongelijk, maar de gemoederen raken verhit en men zit tegen elkaar op te schreeuwen. Ook Buyteweg maakt zich hieraan schuldig en daarom wordt hij voor de kerkeraad geroepen om zich te verantwoorden over de dienst van woensdagavond 30 augustus. [7] Ten eerste had hij toen zonder kennisgeving aan de kerkeraad een ondermeester zijn plaats aan de lessenaar doen innemen en verder heeft hij vóór de dienst al onbetamelijk hard gezongen, is vóór de preek de kerk uitgegaan en pas erna weer binnengekomen. Bij het zingen van psalm 65 vers 2 en 3 heeft hij "op sulc een onstichtelijke wijze gesongen of liever geschreeuwt" dat hij als één van de voornaamste oorzaken van de daarop volgende verwarring mag worden aangemerkt. Nog vóór dat het zingen was beeïndigd was hij de kerk uitgelopen, zeggende dat hij "zo hij hier geen recht krijgt, het in Den Haag zal gaan halen". Buiten gekomen maakte hij zo'n "boha" dat er een oploop ontstond waarbij men dacht dat er een kind was overleden of een ander ongeluk gebeurd.

Nog afgezien van dit alles was hij ook afgeweken van de gewoonte om de psalmen in volgorde, dus psalm 1,2,3,4,5,enz.te zingen; hij zong nu naar eigen keus, in dit geval psalm 12, dan 45, dan 62 en 71. Volgens de kerkeraad kon men in de huidige omstandigheden goed begrijpen wat hij hiermede te kennen wilde geven, en inderdaad: de 12e psalm spreekt boekdelen:

"Behoud, O Heer! wil ons te hulpe komen,

Daar 't volk ontbreekt, dat liefd' en vree betracht
 De trouw bezwijkt en 't klein getal der vromen,
 Nog kleiner wordt in 't menschelijk geslacht".

Nog langer is de klachtenlijst: na het voorgezang gaat hij de kerk uit om een half uur later weer terug te komen, maar dan "met zoveel wind en onstui-
 migheid" dat iedereen zich daaraan ergert. Het meest van al wordt het hem kwalijk genomen dat hij dominee De Beveren Esveld voor het blok heeft gezet. Op een zondag in september namelijk zongen maar weinig mensen met de voorzanger mee en niet vlugger maar integendeel juist langzamer dan Buyteweg. Toen de predikant op de kansel was sloot Buyteweg midden onder het 3e vers van psalm 15 zijn boek en ging zitten. Ook de gemeentezang viel stil en daar stónd de predikant, die gewoonlijk onder het zingen zijn tekst opzocht. Toen de predikant zich verbaasd toonde over de handelwijze van de voorzanger zei deze luid en duidelijk: Mijnheer, Ik hebbe orders als het in het wild gaat om eruit te scheiden en het boek toe te doen". Met veel drift vertrok Buyteweg daarna uit de kerk om pas tijdens de collecte terug te keren en wel met zo veel geweld "dat de predikstoel ervan dreunde".

Dit alles was aanleiding om aan Buyteweg zijn aanstellingsakte te doen voorlezen en om hem de vragen van de kerkvisitatie voor te leggen, om hem daarmee te herinneren aan zijn gedane beloften en aan zijn aanstellingscondities. Vervolgens zal de praeses van de kerkeraad hem met de geest der zachtmoedigheid zoals dat wordt gezegd, bestraffen en vermanen. Buyteweg geeft dan een opvallend antwoordt waaruit blijkt dat hij niet alleen staat in zijn halstarrig vasthouden aan de langzame zang. Hij zegt namelijk dat zijn heer en meester gezegd heeft dat wat hij gedaan heeft, wél gedaan was!
 Die "heer en meester" was de substituut - baljuw

Nicolaas van der Werff, die samen met een deel van de vroedschap Buyteweg steunde. Deze van der Werff was een merkwaardig heerschap, die volgens tijdgenoten leugenachtig en onbetrouwbaar was, wetten en opdrachten op zijn eigen manier uitlegde en daardoor veel weerstanden binnen de Vlaardingse gemeenschap opriep. [8]

De situatie werd mede daardoor niet beter en het kwam op zondag 10 december 1775 zelfs tot een handgemeen tussen vlugge en langzame zangers. Wegens alle beroering werd zelfs het Heilig Avondmaal uitgesteld.

Buyteweg volharde in zijn langzame zang en werd nu ook door de schout c.s., zoals eerder door de kerkeraad als verstoorder van de openbare orde aange-merkt. Bij een poging hem te doen ontslaan bleek echter een geringe meerderheid toch voor handhaving van de meester te zijn. Hij had per slot nog 100 kinderen op school en "kostdicipelen" uit Den Haag, Rotterdam, Dordrecht, Leiden en Gouda en ook uit andere gewesten. Toch moest er wat gebeuren en op de volgende vergadering wordt hij voor zes weken geschorst. De fungerende ondermeester zal zijn dienst waarnemen.

Maar Buyteweg laat het er niet bij zitten en klaagt zijn nood bij de Ambachtsheer en bespreekt ook de zaak persoonlijk met hem. Buyteweg besloot daarop toch zijn ambt neer te leggen, mits er voor hem een pensioen zal worden geregeld, dat volgens hem 400 gulden groot zou moeten zijn. Het college vindt echter een pensioen ter grootte van zijn tractement, 250 gulden, voldoende.

Diederik Van Leyden, de ambachtsheer, bemiddelt in deze en zegt "volgens afspraak te mijne huize, terwille van de rust op geen stuivertje te zien". Na veel correspondentie tussen ambachtsheer en vroedschap wordt het pensioen vastgesteld op 275 gulden, waarover Van Leyden zegt dat Buyteweg dat "dankelijk"

moet accepteren! Dat Buyteweg hiermee een flinke veer moest laten wordt duidelijk als wij weten dat hijzelf zijn normale inkomen stelde op 800 gulden per jaar, terwijl anderen dat wel op 1.000 gulden stellen. Zijn bekwaamheid als wiskundige en calligraaf in aanmerking genomen, kan dit laatste best wel juist zijn. [9]

Van Buyteweg's calligrafische vaardigheden zijn overigens nog een aantal specimen bewaard gebleven. Zo is er een fraai uitgevoerd gemeentewapen van Vlaardingen, opgebouwd uit schrijfkrullen. Verder een verzameling schrijfproeven en tekeningen, terwijl ook de beide gildeborden in de Grote Kerk van zijn hand zijn.

Buyteweg wordt uiteindelijk niet ontslagen, maar men heeft de beleefdheid te wachten op een door hem in te dienen ontslagaanvraag. Het rekest wordt op 29 januari 1777 door het college van Twee Gerechten ontvangen. Buyteweg gaat in op zijn aanstelling destijds in twee fasen, en vervolgt dat hij nu 46 jaar schoolmeester is geweest, waarvan de laatste 26 jaar ook koster, voorzanger en voorlezer. Hij is nu bijna 76 jaar en wil van zijn bediening ontslagen worden "wegens zijn klimmende jaren en de zwakheeden en ongemakken (hem) steeds verzellende". Zijn ontslag wordt natuurlijk aanvaard en zal per 1 mei 1777 ingaan, tegelijk met het pensioen, waarin overigens de nieuwe meester 150 gulden moet bijdragen, terwijl de vrijstelling van impost die hij genoot, per die datum komt te vervallen.

De volgende in de reeks meesters is de Hilversummer Johan Hendrik Biechling. Hij komt op 8 mei 1777 en is als spoedig verstrikt in de problemen rond het zingen. Wéér is het Van der Werff die daarover begint. Hij roept het college van Twee Gerechten bijeen zonder dat de voorzitter daarvan, de schout, weet waarom het gaat.

Van der Werff verzoekt het college de voorzanger nauwkeurig te instrueren over de manier van zingen. Biechling is erg verbaasd als hij daarover wordt aangesproken. Hij weet niet beter of hij voldoet goed. Zelfs de predikanten beamen dat hij zich "presicelijk" aan de publicaties houdt. In november 1777 wordt er gezegd dat hij de psalmen te hoog inzet en de rust tussen elke regel niet in ere houdt.

Van der Werff ging zover dat hij het wat in onbruik geraakte instituut van de scholarchen weer nieuw leven in wilde blazen, alleen om het Biechling, die toen bij het volk nog zeer gezien was, lastig te maken. De meester weet uiteindelijk ook niet meer hoe hij het heeft, want hij slaakt tegenover Van der Werff de verzuchting: "In Godsnaam, myn Heer, wat heb ik u ooit misdaan? Zeg mij toch waar in heb ik Uw beledigt en zulke behandeling verdient ? [10]

De bemoeienissen van de substituut-baljuw vallen ook niet zo goed bij een deel van het college en zeker niet bij de voorzitter, schout Philippus de Heer. Als Van der Werff in januari 1778 weer een resolutie wil doen aannemen zijn er hevige protesten. De schepenen van Ambacht laten zich echter door Van der Werff bepraten, zodat er toch een meerderheid vóór is om de resolutie aan te nemen. Natuurlijk betrof het ook nu weer de reeds bekende kritiek op de voorzanger. Korte tijd later geeft Van der Werff te kennen dat hij met "surprise" gemerkt heeft dat de schout de genomen resolutie buiten werking heeft trachten te houden, waardoor de voorzanger nog steeds doorgaat met de vlugge en in de ogen van de substituut dus onbehoorlijke zang.

Maar dan blijkt dat ook de positie van Biechling als schoolmeester in het geding is, want de schout vindt uitvoering van de resolutie niet alleen rakende het psalmgezag, maar ook het onderwijs is daarbij betrokken: "dat het buiten alle betamelijke orde

zoude zijn onze goede ingezetenen te onthouden de allezints volkomen vrijheyd die ouders hebben omme haar kinderen na derzelve lust en gelegentheyd te doen en laten onderwijzen".

Er is dus meer aan de hand dan alleen het zanggeschil. Waarschijnlijk ligt de oorzaak hierin dat Biechling patriottische sympathieën had. Een oude aantekening maakt namelijk daarvan melding, maar helaas is het betreffende stuk onvindbaar. Gezien de controverse met Van der Werff, een regent in optima forma, is één en ander heel goed mogelijk. Bovendien wordt Biechling in 1787 uit zijn ambten gezet, en dat is het jaar van de zgn. Restauratie, het herstel van prins Willem V in zijn waardigheden.

Het afzetten van Biechling gebeurde overigens "op sterke intentie van de goede burgerij en tot veyligheid van de algemene rust, ook van desselfs persoon". [11]

Biechling maakt daarna de fout dat hij, ondanks zijn ontslag, toch op zijn oude plaats in de kerk is gaan zitten, binnen het hek onder de preekstoel. De ontstichting hierover was zó groot dat de gemeente hem wilde molesteren. Op 19 augustus 1788 drong men zijn huis binnen en zocht hem, maar hij werd niet gevonden. De situatie wordt voor hem nu te gevaarlijk en gezien de verbittering van het volk acht de schout het noodzakelijk dat de ex-meester zo gauw mogelijk vertrekt. Biechling weet zich geen raad, want waar moet hij zo gauw heen met vrouw en vijf kinderen? Hij vraagt daarom toestemming te mogen blijven tot de nieuwe meester komt en dat wordt hem toegestaan. Door de koude winter wordt de verkiezing van een nieuwe meester nog twee maanden uitgesteld waardoor hij nog wat langer kan blijven. Maar alles heeft zijn keerzijde: zonder inkomsten zal hij het in die koude winter ook niet zo gemakkelijk hebben gehad. En koud wás het: in december 1788 vroom het vrij constant 13-16 graden en in januari d.a.v. zelfs 20 graden! De maand februari was zacht, maar

DEZE 19e EEUWSE SCHOOLMEESTER ZOU ONZE LAATSTE
parochiale schoolmeester kunnen zijn!

in maart was er weer strenge vorst. [12]

Op 4 maart 1789 wordt Anthony van Wijk uit Bleiswijk tot nieuwe meester gekozen. Hij krijgt van de kerkeraad enige regels waar hij zich aan dient te houden. Ervaringen met zijn voorgangers zullen daarbij wel een rol hebben gespeeld. Zo moet hij er voor zorgen dat het doopbekken steeds voldoende water bevat, zodat hij niet de kerk uit moet om water te halen. Zonder meer de kerk na de dienst verlaten is er ook niet meer bij: eerst de kerkeraad naar hun orders vragen! [13]

Helaas sterft Van Wijk al in april 1791, zodat de verkiezingsprocedure opnieuw op gang moet worden gebracht. Het is de uit Geldermalsen afkomstige Reinier Pelletier die uiteindelijk uit 20 sollicitanten wordt gekozen. Hij treedt op 6 november 1791 in dienst, maar niet voor lang want hij overlijdt reeds in juni 1797.

Het is zijn zoon, Johan Willem Pelletier, die de verkiezingsprocedure omzeilt en via een rekest de plaats van zijn vader tracht in te nemen. Na de dood van zijn vader is hij in Vlaardingen teruggekeerd na twee jaar als schoolmeester werkzaam te zijn geweest in het nieuwe armhuis te Dordrecht. In zijn rekest, gericht aan de Municipaliteit van Vlaardingen, met als aanhef "Burgers Representanten", zegt hij dat hij is teruggekeerd "om de band der natuur en mijnen kinderplicht", tot ondersteuning van het huisgezin van zijn moeder. De meester is 24 jaar oud als hij zijn rekest schrijft; hij heeft dus nog weinig ervaring. Maar, schrijft hij, "ik vertrouw op uwe toegevendheid dat gij in dit ongelukkig geval niet alle dien requisiten in mij zult vorderen dien meerdere jaren, meerdere ondervinding en eene aanhoudende vlijt mij beloven". Met de "cordaatheid van een eerlijk man" belooft hij dat hij zich ter verkrijging van meerdere bekwaamheid

zal bevlijtigen. Het lukt Johan Willem inderdaad de begeerde functie te krijgen, zij het na aanvankelijk protest van de kerkeraad tegen deze gang van zaken. Voor deze keer gaat de kerkeraad overstag, maar daar mogen geen rechten voor een volgende benoeming aan worden ontleend.

Hier is duidelijk al een botsing tussen de oude en de nieuwe tijd aan de orde: enerzijds de behoudende kerkeraad, die graag de oude gebruiken in ere houdt en anderzijds de naar vernieuwing strevende Municipa-
liteit.

Hoewel het instituut van de parochiale schoolmeester in feite eindigt bij het in werking treden van de Schoolwet van 1801, willen wij toch niet nalaten de carrière van Pelletier nog even te volgen.

In 1824 blijkt hij nog steeds schoolmeester te zijn, weliswaar in de school van de kerk, maar die staat nu onder toezicht van de burgerlijke gemeente. [14]

Datzelfde toezicht is er de oorzaak van dat de kerkvoogden aan de gemeente Vlaardingen huur gaan vragen voor het gebruik van de school. Een bedrag van 60 gulden per jaar wordt overeengekomen.

Als voorlezer in de kerk, het voorzingen was in verband met de komst van het orgel afgeschaft, is Pelletier in functie tot 1 januari 1828, maar reeds bij een kerkvisitatie in 1823 blijkt hij al niet meer te voldoen.

Hij leest gebrekkig en onverstaanbaar. Hoewel hem herhaaldelijk wordt gezegd dat hij of zélf een ander in zijn plaats moet zoeken of dat aan de kerkvoogden overlaten, blijft de zaak slepend. Zelfs de omstandigheden waaronder Pelletier in dienst is gekomen worden aangegrepen om hem te verwijderen. Als het in 1824 dominee Ten Bosch te veel wordt denkt deze hét middel gevonden te hebben om van Pelletier te worden verlost: op grond van het feit dat de voorlezer destijds aangenomen is omdat hij voor zijn moeder moest zorgen

denkt Ten Bosch dat Pelletier geen grond meer heeft om in dienst te blijven omdat de moeder inmiddels overleden is! Het kostte nog heel wat moeite om de dominee van zijn ongelijk te overtuigen, omdat er bij de aanstelling destijds géén voorwaarden waren gesteld.

Tegen het eind van 1826 wordt een ultimatum gesteld: binnen een maand moet Pelletier een opvolger hebben als voorlezer en die moet hij zelf behoorlijk belonen. Het wordt de ondermeester, die na enige opleiding wel zal voldoen.

Pelletier's carrière eindigt dan toch nog abrupt als hij eind 1827 een andere ondermeester in dienst neemt zonder de kerkvoogden daarin te kennen.

En Johan Willem Pelletier, de laatst fungerende parochiale schoolmeester, voorzanger, voorlezer en koster moet in zijn ontslag berusten.

***

NOTEN.

1 en 2: E.P.de Booy, 58 miljoen Nederlanders en de Lagere School, A'dam,1977. en van idem: Weldaet der Scholen, Bilthoven 1977.

3: Tenzij anders vermeld komen de gegevens voor dit artikel uit de volgende archivalia:

Resoluties van drie, later twee Gerechten, 1600-1802. ASV, inv.nrs 303 en 304.

Rekeningboeken van Kerkmeesters der Ned.Herv.Gemeente te Vlaardingen c.a.1662-1797.

ASV inv.nrs 305-309.

4: Notariële archieven, inv.nr 38,akte 1076.

5: Als 1 en 2.

6: A.Bijl Mz, Ds Cornelis Adriaensz., Een oud-burgesmeester van Vlaardingen werd de eerste predikant der Ned.Herv.Gem.te Maassluis.(Overdruk NVC 24/11 en 1/12-1948.)Met kanttekening in handschrift.

7: Archieven van de Ned.Herv.Gemeente te Vlaardingen, inv.nr 2, Notulen van de kerkeraad 4 okt.1775.

8: "Brieven van een Vriend aan zijn Vriend wegens het beruchte Psalmgezing der Gereformeerder Gemeente te Vlaardingen" door E.D.Z. (=Jacob van Dijk).

9: Archief van de Ambachtsheer, inv.nr 42.

10: Als noot 8, 13e brief, bladz.6.

11: M.C.Sigal, Losse aantekeningen. Sigal verwijst naar inv.nr 41 van het archief van de Ambachtsheer. maar daarin is niets over Biechling te vinden.

12: Medegedeeld door het KNMI te De Bilt, april 1981.

13: Als noot 7,22 en 25 maart 1789. inv.nr 2.

14: Als noot 7, inv.nr 3.Ook: idem,Notulen van de Kerkmeesters, Inv.nr.141.

BOEDELINVENTARIS VAN HET HUIS "DEN EENHOORN"

Op 12 mei 1710 koopt Leendert Clemette Pors, afkomstig uit Charlois bij Rotterdam, het huis "Den Eenhoorn" voor 1.000 gulden en 4 ducats speldegeld. In 1731 sterft hij en waarschijnlijk door eigen hand want de lijkschouwers bevinden "dat hij door de koorde is vermoord".

Op 6 september 1731 wordt de inboedel van zijn huis door notaris Michiel de Vooght geïnventariseerd. Hieronder een weergave daarvan, zondig hier en daar iets verduidelijkt.

De grote hoeveelheid drinkgerei en ook de "toonbank met een voete bank" doen vermoeden dat het huis ook toen nog als herberg of proeflokaal fungeerde.

***

Int voorhuys.

Een grote spiegel met een swarte lijst; 9 schilderije zo groot als clijn; een schip of balkhangertje; een stelsel met drie schootels delfs porcelijn; 10 flesse; 2 tinne bier kanne; 1 dito pint; 1 dito halff pint; 3 dito klijne maties (**maatjes**); 1 dito bier halffie; 1 dito tregter; 2 blicke dito; 3 koopere kranen; 16 Wijn Romers zoo groot als clijn; 6 bier glasen zoo groot als klijn; 2 kopere schalen met drie stukjes gewigt; 2 houtse doose; 1 flesse kas tegen de meur (**muur**); 1 toonbank met een voete bank.

Int Sijkamertje.

Een groote spiegel met een swarte lijst; 8 schilderije zoo groot als klijn; 7 delfse schootels voor de

schoorsteen; 1 dito stelsel (stel) van 5 stuckjes; 2 dito spoelcomme; 1 kopere arm voor de schoorsteen;

Een groote porcelijn kas waar in het volgende:

9 porcelijne schootels zoo goet als quaat; 1 dito stelsel van 5 stucken; 12 dito koppies soo goet als quaat; 6 dito schooteltjes; 1 dito stelsel van 9 stuckjes; 29 dito kopiens (kopjes) zoo goet als quaat; 20 dito backjes zoo goet als quaat; 7 dito schootels zoo groot als klijn; 1 dito poth; 6 dito stuckjes; 2 dito geschonde stelsels; 3 dito spoelcomme; 1 trekpot met silver beslag; 6 porcelijne schooteltjes; 2 trekpotte; 18 stuckjes porcelijn zoo goet als quaat; 1 houte koffij moole; 2 kattoenen gordijne met een schoorsteenkleet; 2 taaffel kleeden; een van kant en een kattoen; 5 taaffellaakens; 12 servette; 8 sloopen; 3 manshemden; 2 laackens; 1 linde (linnen) vo(o)rschoot; 8 handdoeken soo goet als quaat; 1 lappie sits (bont bedrukt katoen); 1 wollen mansbroek; 1 gestreepte vrouwe rock; 1 seije dito; 1 saaje damaste dito (gekeperde wollen stof); 1 kallemincke dito (Wollen stof, aan één zijde satijnglanzend); 1 turckse dito (van: turkoois, blauwgroen of hemelsblauw); 1 paarse dito; 1 swarte seije mantel; 1 bratte dito (sajetgaren uit gekamde wol); 1 sarsje debooijsse dito (Van een dubieuze kwaliteit serge?); 1 dito; 1 swarte dito; 1 vrouwe jackje; twee mans broeke.

Op een groote taaffel dit volgende:

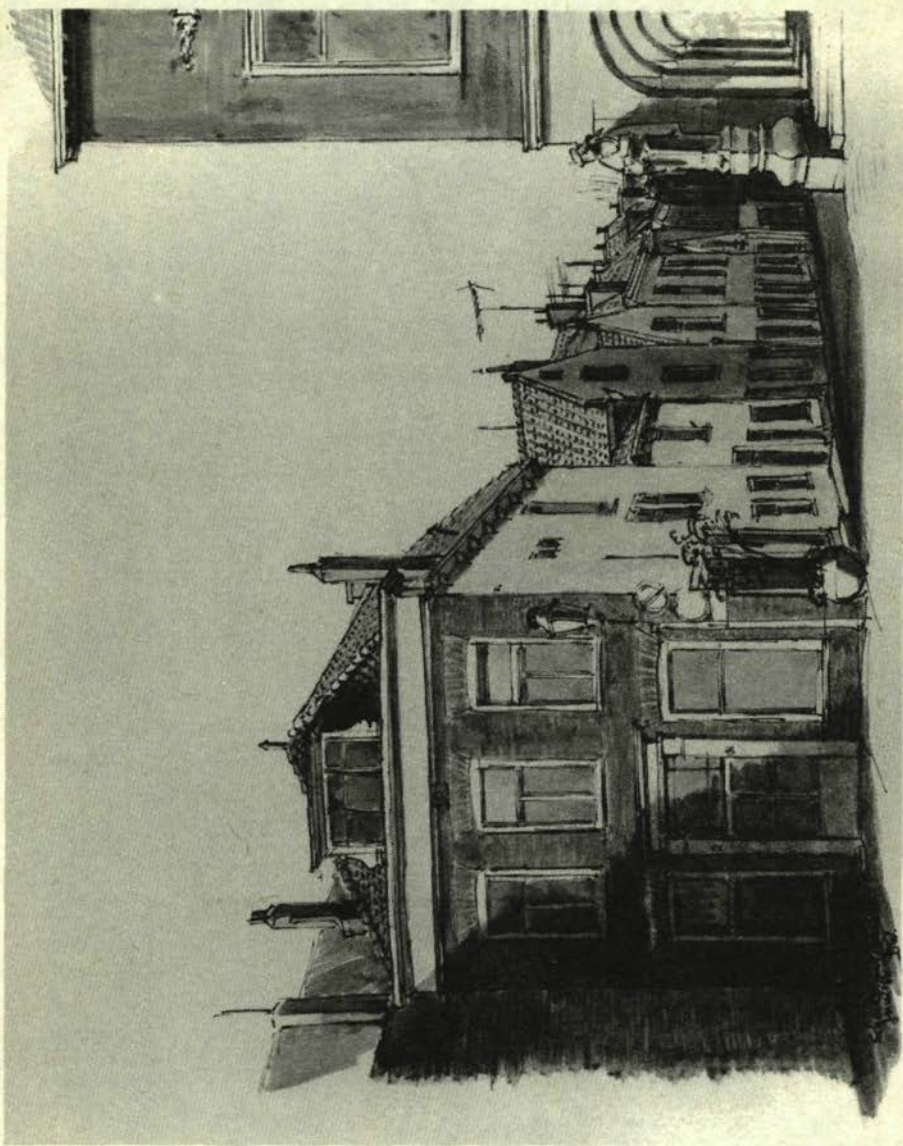
8 porcelijne schootels zoo groot als klijn; 19 dito komme soo groot als klijn; 31 dito koppies soo goet als quaat; 59 dito backjes soo groot als klijn; nog eenige kleijnigheden.

Nog op een plank nevens de voorsz.taaffel dit volgende:

HET HUIS "DEN EENHOORN" IN GEBRUIK ALS PAKHUIS VOOR
een bodedienst!

DE SCHOOLSTRAAT KORT VOOR HET BEGIN VAN DE RENOVATIE.
Gewassen pentekening door Paul J.Westerdijk. 1980.

3 tinne schootels; 1 dito waater poth; 2 stelsels porcelijn soo goet als quaat; 3 dito spoelkomme; 24 dito koppe soo groot als klijn; 24 dito bakjes; 1 dito trekpot; 2 scheerbeckens delfs; nog eenige kleijnigheede niet waardig om te specificceeren.

3 porcelijn racke tegen de meur, waarin het volgende:

40 porcelijne backjes soo goet als quaat; 32 dito koppies; 4 dito trekpotten soo goet als quaat; 3 geschilderde komme op de porcelijn kas; een groote Bijbel.

Voor de besste (bedstee):

7 groote delffse schootels; 14 dito koppies.

In de Botterij (Kelder of provisiekamer, ook bijkeuken)

11 witte aarde schootels; 2 dito komme; 2 tinne kandelaars; 1 koopere beddepan; 1 dito braatpan; 2 gordijne met valletjes en schoorsteenkleet; een bed met zijn toebehooren; een taaffel met een gebloemt taaffelkleetje.

In de keuken:

Een groote tinne kas waarin het volgende:

6 porcelijne schooteltjes; 7 dito komme soe goet als quaat; 6 tinne schootels; 6 dito borde; 2 dito kandelaren; 1 dito kroesje; 5 glaase flessies met silver beslag; 1 groote kopere tee keetel; 2 dito klijne; 1 dito konvoor (komfoor); 2 dito klijne; 2 dito koffij kanne; 3 dito kandelaars; 1 dito tee bos (bus); 32 porcelijne koppies; 28 dito backjes.

In de botterij: (hier, omdat het na de keuken komt, waarschijnlijk in de zin van bijkeuken).

7 witte aarde schootels; 2 leepelhuijse met 29 tinne lepels; 1 ijsere rooster; 1 dito tang; 1 dito ketting en hakmes; 2 koopere keetels; 3 dito pannetjes; 1 dito schuijmspaan; 1 dito tee keetel; nog eenige rommeling; een bed met zijn toebehoren; twee kattoene gordijne met een valletje; een dito schoorsteenkleet; 10 groote Delffse schootels; 9 dito klijne; 23 dito koppies; 7 komme.

Een kassie in de meur waarin het volgende:

5 kopperre blaakers soo groot als clijn; een dito veijsel; 2 dito kruijtdoosen; 1 dito vergiettest; 1 dito groote schootel; 1 dito kandelaar met twee blakers; 1 dito lamp; 2 dito tabak doosen; 2 dito schaaltes sonder evenaar (**dus van een weegschaal**); 1 dito schooteltje; 1 dito strijkijser; nog eenige kleijnigheeden van koper; 2 dito vier tessies (**vuurtesten**); 1 dito tangetje; 2 tinne trekpotte; 6 gordijne voor de glasen met de roetjes; 1 spiegel; 1 staande ijsere plaat.

In een porcelijnkasje in de meur:

11 porcelijne schootels soo groot als clijn; 1 dito stelsel van 5 stucken; 3 trekpotte met eenig silver daar annex; 32 porcelijne koppies; 21 dito backjes; 5 beene snuijff toeback doosies; nog eenige rommeling; 2 taaffelties; 1 tee blaasje; 20 stoelen; nog eenige koppies en backjes; staande voor de beste: een tinne kas.

In de gangh:

Twee racken met aardewerk; verders nog eenige potte en panne etc., niet waardig om te specificceeren.

Op de bove kamer:

Een groot stelsel porcelijn; 1 dito Japans; 2 klijne stelsels porcelijn; 2 dito dekelesse (**deksels**); 13 delffse schooteltjes; 15 dito tee koppies; 11 dito schooteltjes zoo groot als clijn voor de schoorsteen; 6 dito pilletjes (**pulletjes**); 10 dito koppies; 5 komme op de kas.

Een grote bruijne kas daar in bevonde deese volgende goederen:

Een seije sprij; 23 laackens; 18 sloope; 5 taaffellaakens; 50 servetten; 1 stuckje servet goet.

In de tinne kas:

6 delffse schootels; 1 dito kan met een tin lit; 1 tin kommetje; 2 dito met dekelesse; 1 dito boter pot; 1 dito beeker; 4 allebaste kannetjes met tinne litte; 2 tinne kommetjes; 1 dito groote beeker; 1 dito tuijt; nog eenig poppe goet van tin; 1 koper beddepan; 1 dito asschop; 1 dito tang; 1 dito varcke (**stoffer**); 1 kamer beesem; 2 kattoene gordijne met een valletje; 1 dito schoorsteenkleet; 2 gordijne met een schoorsteenkleet; 2 witte gordijne voor de glasen met een roetje; een groote spiegel met een swarte lijst; 2 schilderijtjes; 7 bruijne stoelen sonder kussens; 1 groote taaffel met een taaffelkleetje daar op.

Volgt nu het gout en silver.

Een goude ring met elff steene; 1 dito met nege steene; 2 dito belle sonder peerelen; 4 akers met goude haackjes (**eikelvormig versiersel; werd aan halskragen gedragen**); een groote silvere beeker; een dito klijne; een dito schootel; een dito kommetje twee dito soutvaten; twee dito romers of kroesies; een dito schaalte; agt dito leepels; drie dito

eijer leepeltjes; een dito bel met een dito ketting daar annex (**hanger met ketting**); 2 paar dito géspens; 1 dito slootje; 1 dito henggelaar (?); 1 snuijffdoosie met silver beslag; 1 silvere tee pot met een dito voetje; 2 dito tee bosse; 1 dito bostel; een bloedcoraalde ketting; een dito met goude boot (een boot is een gekleurde steen, meestal granaat, maar ook wel robijn, omgeven door goud cantillewerk; in dit geval wordt echter het grote slot van de bloedkoralen ketting bedoeld die ook 'boot' wordt genoemd); Een knoop met silver en een signettje (Signet is een zegelstempel, maar hier waarschijnlijk bedoeld als een versiersel aan een horlogeketting in de vorm van zo'n zegelstempel).

Op de solder:

Een bed en peuluw; drie hoofd kussens; drie wolle deekens; twee paar gordijne met een valletje.

Bron: Gemeentearchief Vlaardingen
Notariële Archieven, Protocol van notaris Michiel de Vooght, inventarisnummer 29, fol.7verso tot en met folio 17.

Hiernaast: het uithangbord van "Den Eenhoorn" zoals de heer A.Bijl Mz.zich dat voorstelde.

